



LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Työntekijöiden kokemuksia ja kehittämis- ehdotuksia Lapset puheeksi -menetelmästä osana rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyötä

Virtanen, Liisa

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Työntekijöiden kokemuksia ja kehittämis ehdotuksia Lapset pu-
heeksi -menetelmästä osana rikosseuraamusalan lapsi- ja perhe-
työtä

Virtanen Liisa
Sosionomikoulutus,
rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2017

Virtanen Liisa

Työntekijöiden kokemuksia ja kehittämis ehdotuksia Lapset puheeksi -menetelmästä osana rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyötä

Vuosi

2017

Sivumäärä

74

Lapset puheeksi -menetelmän tarkoituksena on kartoittaa lapsen tilanne ja tukea lapsen kehitystä, kun perheen elämäntilanteessa on vaikeuksia. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Lapset puheeksi -menetelmän pilotointiin osallistuneiden työntekijöiden kokemuksia yleisesti lapsi- ja perhetyöstä sekä erityisesti menetelmän käytöstä rikosseuraamusalalla. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa, miten Lapset puheeksi -menetelmä toimii rikosseuraamusalan eri toimintaympäristöissä. Tavoitteena on saada Lapset puheeksi -menetelmästä pysyvä työmenetelmä rikosseuraamusalalle, joten työntekijöiden kehittämis ehdotuksien selvittäminen menetelmän suhteen oli olennaista. Teoreettisena viitekehystenä tutkimuksessa toimivat rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyö, ongelmien ylisukupolvisuus sekä Lapset puheeksi -menetelmän teoria. Laadulliseen tutkimukseen osallistui yhteensä yhdeksän (9) työntekijää rikosseuraamusalan eri toimintaympäristöistä. Aineiston keruun suoritin teemahaastattelua käyttäen, kahden ryhmähaastattelun, yhden yksilöhaastattelun sekä yhden sähköpostihaastattelun muodossa. Analysoin aineiston sisällönanalyysiä käyttäen.

Haastatteluista saadun aineiston keskeisin havainto on, että Lapset puheeksi -menetelmälle on tarvetta. Tulokset osoittavat, että Lapset puheeksi -menetelmä on jokaiselle ammattiryhmälle soveltuva, mutta rakenteet saattavat muodostaa esteen menetelmän läpikäymiselle. Lapset puheeksi -menetelmä koettiin hyvänä lasten elämäntilanteen selvittämisen työkaluna sekä samalla pystytään vahvistamaan rikosseuraamusasiakkaan vanhemmuutta. Kehitysideat liittyivät menetelmän sisällön muokkaamiseen rikosseuraamusalan tarpeita vastaavaksi. Opinnäytetyö tarjoaa uutta tietoa Lapset puheeksi -menetelmän käyttämisestä työntekijöiden näkökulmasta. Lisäksi se tarjoaa rikosseuraamusalan toimijoille tietoa menetelmän tarpeellisuudesta sekä monipuolisista käyttömahdollisuuksista rikosseuraamusalan toimintaympäristöissä.

Asiasanat: menetelmä, perhetyö, rikosseuraamusala

Virtanen Liisa

Employees Experiences and Development Ideas for 'Let's Talk about Children' Method as part of Child and Family Welfare in Correctional Services

Year	2017	Pages	74
------	------	-------	----

The purpose of this Bachelor's thesis was to research the experiences and development ideas of employees of child and family welfare and especially 'Let's talk about children' method at Correctional Services. 'Let's talk about children' is a method which purpose is find out a child's life situation and help parents support their children. The theoretical framework of this survey consists of child and family welfare at Correctional Services, theory of 'Let's talk about children' method and how problems affect their child's mental health. This thesis was conducted as a qualitative study. The data was collected using a theme interview method. The research was carried out through two group interviews, one individual interview and one e-mail interview. A total of nine (9) employees participated in the survey. Employees are part of the method pilot group. The data was analysed with content analysis.

The main finding from interviews was that 'Let's talk about children' method was necessary. The results show that the method is easy to use both for rehabilitation and security employees but its may not support the use of the method. According to results the method is useful in different places of Correctional Services for example in prison or community service. Employees' experience was that the method helps in supporting parenthood. In addition, using the method is to find out closely child's life situation. The main development idea was editing the method to become suitable for Correctional Services. The findings indicate that 'Let's talk about children' is a versatile method for child and family welfare.

Keywords: method, family work, correctional services

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Lapset puheeksi -menetelmän pilotointi rikosseuraamusalalla	8
3	Yhteiskunnalliset lähtökohdat ja lainsäädäntö	9
4	Teoreettinen viitekehys.....	10
4.1	Lapsi- ja perhetyö rikosseuraamusalalla	10
4.1.1	Perhetyön mahdollisuudet rikosseuraamusalalla	11
4.1.2	Lapsi- ja perhetyö rikosseuraamusalan eri toimintaympäristöissä	11
4.2	Rikollisuus ja vanhemmuus	13
4.3	Vanhemman sosiaalisten ongelmien vaikutus lapsen kehitykselle.....	14
4.4	Haasteena ongelmien ylisukupolvisuus ja sen ehkäiseminen	15
4.5	Toimiva lapsi & perhe -työ	16
4.5.1	Lapset puheeksi -menetelmän tarkoitus ja periaatteet.....	16
4.5.2	Lapset puheeksi -menetelmät	17
4.5.3	Lapset puheeksi -työn mahdollisuuksia rikosseuraamusalalla	18
5	Opinnäytetyön toteutus.....	19
5.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	20
5.2	Tutkimusmenetelmä	21
5.3	Aineiston keruu	22
5.4	Aineiston analyysi	24
5.5	Luotettavuus ja eettisyys	25
6	Tutkimustulokset	27
6.1	Työntekijöiden kokemuksia rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyöstä.....	28
6.1.1	Haasteita lapsi- ja perhetyön toteuttamisessa	30
6.1.2	Työntekijöiden ajatuksia lapsi- ja perhetyön kehittämisestä	32
6.1.3	Kokemuksia rikosseuraamusasiakkaan vanhemmuuden tukemisesta	33
6.2	Työntekijöiden kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmän käyttämisestä	35
6.2.1	Menetelmän hyödyt ja haasteet rikosseuraamusalalla	35
6.2.2	Menetelmä kuntoutus- ja turvallisuuspuolen näkökulmasta	40
6.2.3	Asiakkaiden suhtautuminen menetelmän käyttöön	41
6.3	Työntekijöiden kehitysideoita Lapset puheeksi -menetelmään liittyen.....	42
6.4	Lapset puheeksi -menetelmän juurruttaminen rikosseuraamusalalle	45
7	Johtopäätökset	46
7.1	Kokemukset lapsi- ja perhetyöstä.....	47
7.2	Kokemukset Lapset puheeksi -menetelmästä	48
7.3	Kehitysideat Lapset puheeksi -menetelmään liittyen ja menetelmän jatko ..	50
8	Pohdinta	50
8.1	Ajatuksia opinnäytetyöprosessista	51

8.2	Pohdintaa luotettavuudesta ja eettisyydestä	51
8.3	Ammatillinen pohdinta	52
8.4	Kehitysideat ja jatkotutkimusehdotukset.....	53
Lähteet	55
Taulukot	59
Liitteet	60

1 Johdanto

Opinnäytetyössä tarkasteltiin Lapset puheeksi -menetelmän pilotointia rikosseuraamusalalla. Lapset puheeksi kuuluu Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Toimiva lapsi & perhe -työn menetelmiin, johon kuuluvat Lapset puheeksi -keskustelu, -neuvonpito ja -perheinterventio. Lapset puheeksi -menetelmän tarkoituksena on kartoittaa lapsen tuen tarvetta ja ehkäistä ongelmien syntymistä tilanteissa, joissa vanhemmalla on vaikeuksia. (Mielenterveysseura a.) Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä näkyväksi Lapset puheeksi -menetelmän pilotointia rikosseuraamusalalla selvittämällä työntekijöiden kokemuksia, ja siten osaltaan vahvistaa menetelmän juurtumista osaksi lapsi- ja perhetyötä. Työntekijöiden kokemusten selvittäminen Lapset puheeksi -menetelmään liittyen auttaa menetelmän muokkaamisessa rikosseuraamusalalle sopivaksi.

Opinnäytetyö keskittyi tarkastelemaan Lapset puheeksi -menetelmän pilotointiin osallistuneiden työntekijöiden kokemuksia sekä kehittämisehdotuksia menetelmään liittyen. Lisäksi olennaista oli selvittää yleisesti kokemuksia rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyöstä ja miten Lapset puheeksi -menetelmä soveltuu osaksi työskentelyä. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus ja aineiston keruu on suoritettu teemahaastatteluiden muodossa. Pilottiryhmään kuuluvista työntekijöistä yhdeksän osallistui tutkimukseen, ja he työskentelevät niin Riihimäen-, Hämeenlinnan- ja Vanajan vankilassa, Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimistossa sekä Kriminaalihuollon tukisäätiossissä. Näin ollen opinnäytetyö tarjoaa monipuolisesti uutta ja ajankohtaista tietoa Lapset puheeksi -menetelmän käytöstä rikosseuraamusalan eri toimintaympäristöissä.

Rikosseuraamusalalla toteutettava lapsi- ja perhetyö ja sen kehittäminen on aiheena ajankohtainen ja tärkeä. Erityisesti Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset vuodelta 2013 ovat nostaneet aiheen näkyväksi. Näin ollen viime vuosien aikana lapsi- ja perhetyön kehittämiseen on panostettu ja tarkoituksena on ollut saada yhtenäistettyä käytäntöjä liittyen rikosseuraamusasiakkaan perheen huomioimiseen ja erityisesti lapsen edun mukaisesti toimimiseen. Lapset puheeksi -menetelmän tuominen osaksi rikosseuraamusalan työtä vastaa tarpeeseen saada käytännön menetelmä osaksi työskentelyä.

Opinnäytetyö etenee Lapset puheeksi -menetelmän pilotoinnin kuvauksesta yhteiskunnallisten lähtökohtien sekä teoreettisen viitekehyksen tarkasteluun. Näiden jälkeen käydään läpi opinnäytetyön toteutuksen vaiheet, joiden kautta päästään tutkimustuloksiin ja johtopäätöksiin. Pohdintaosuudessa käydään läpi ajatuksia opinnäytetyöprosessista, luotettavuudesta ja eettisyydestä sekä näiden lisäksi ammatillista pohdintaa, kehitysideoita ja ajatuksia jatkotutkimusmahdollisuuksista.

2 Lapset puheeksi -menetelmän pilotointi rikosseuraamusalalla

Opinnäytetyö tarkasteli Lapset puheeksi -menetelmän pilotointia rikosseuraamusalalla, ja erityisesti työntekijöiden kokemuksia menetelmään liittyen. Lapset puheeksi -menetelmän pilotointi rikosseuraamusalalla lähti liikkeelle lapsi- ja perhetyön linjausten myötä. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa (2013a, 12, 23) nostetaan esille Lapset puheeksi -menetelmän käyttöönottoaminen, jota voitaisiin hyödyntää lapsen hoidon ja tuen tarpeen selvittämisessä, vanhemmuuden tukemisessa sekä tarvittavan yhteistyöverkoston muodostamisessa.

Lapset puheeksi -menetelmää on pilotoitu neljässä rikosseuraamuslaitoksen yksikössä sekä Kriminaalihuollon tukisäätiön toiminnassa. Riihimäen vankila on toiminut yhtenä pilotointiyksikönä. Riihimäen vankila kuuluu Etelä-Suomen rikosseuraamusalueeseen ja on suljettu laitos, jonne sijoitetaan yli kahden vuoden rangaistuksen saaneita miesvankeja (Rikosseuraamuslaitos 2017a). Länsi-Suomen rikosseuraamusalueelta pilotissa mukana olleet yksiköt ovat Hämeenlinnan- ja Vanajan vankila sekä Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimiston Hämeenlinnan toimipaikka. Hämeenlinnan vankilassa on sekä nais- että miesvangeille omat suljetut osastot ja lisäksi perheosasto (Rikosseuraamuslaitos 2016a). Vanajan vankilaan kuuluu Vanajan osasto, joka on avolaitos naisvangeille, sekä Ojoisten osasto, joka on avolaitos miesvangeille (Rikosseuraamuslaitos 2017b). Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimiston Hämeenlinnan toimipaikka puolestaan vastaa yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanosta, nuorten seuraamusselvityksistä, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmista, sekä yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen soveltuvuusselvityksistä (Rikosseuraamuslaitos 2017c). Lisäksi pilotissa mukana on ollut Kriminaalihuollon tukisäätiö, joka toimii sekä asiantuntija- että palveluntuottaja roolissa rangaistuksesta vapautuville sekä heidän läheisilleen (Kriminaalihuollon tukisäätiö a). Pilotin tarkoituksena on ollut selvittää menetelmän toimivuutta niin suljetussa-, puolisoljetussa- kuin avovankilassa sekä avoseuraamuksissa. (Tyni 2016.)

Pilotissa mukana olleita työntekijöitä on alun perin ollut yhteensä 13 niin kuntoutus- kuin turvallisuuspuolen tehtävistä sekä johtotasolta. Pilottiryhmä on muodostettu siten, että siinä on työntekijöitä erilaisista yksiköistä. Näin ollen menetelmän toimivuutta on voitu kokeilla niin vankilaympäristössä kuin avoseuraamusten puolella. Pilotoinnin aikana siihen osallistuneet työntekijät ovat käyttäneet soveltaen työssään Lapset puheeksi -menetelmän käsikirjaa, joka on alun perin suunnattu perheille, joissa vanhemmalla on jokin mielenterveyden sairaus ja menetelmällä on haluttu tukea tällaisten perheiden lapsia. Rikosseuraamusalalle ollaan parhailaan työstämässä omaa käsikirjaa Lapset puheeksi -menetelmästä. Käsikirja tullaan päivittämään Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyönä. Lastenpsykiatri Tytti Solantaus vastaa Lapset puheeksi -menetelmän käsikirjan työstämisestä rikosseuraamustyöhön sopivaksi. Solantaus on aiemmin tehnyt muun muassa manuaalin ja loki-kirjan Lapset puheeksi -menetelmän käytöstä, kun vanhemmalla on mielenterveyden ongelma.

Rikosseuraamusalalle on tarkoituksena saada kaksi erilaista käsikirjaa, koska tiukasti suljetussa vankilassa tarve on erilainen kuin avoimemmissa yksiköissä. (Tyni 2016.)

Lapset puheeksi -menetelmän käyttäminen edellyttää henkilöstön koulutusta. Koulutuksia ovat pitäneet muun muassa pilotointiryhmään kuuluvat työntekijät. Tarkoituksena on ollut mahdollisimman laajasti järjestää koulutuksia, jotta menetelmä saataisiin valtakunnallisesti käyttöön ja näin mahdollistettaisiin sekä vangeille että yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkaille tasavertaiset mahdollisuudet työstää vanhemmuuteen liittyviä asioita. Lapset puheeksi -menetelmän saaminen osaksi rikosseuraamusalalla tehtävää lapsi- perhetyötä tukee vahvasti ajatusta, että tuomitun perhe sekä erityisesti lapsi huomioidaan osana työskentelyä ja nähdään asiana, joka voi tukea tuomittua muuttamaan toimintaansa. (Tyni 2016.)

3 Yhteiskunnalliset lähtökohdat ja lainsäädäntö

Lapsi- ja perhetyö perustuu erilaisiin lakeihin, sopimuksiin ja strategiaan linjauksiin Rikosseuraamuslaitoksessa. Keskeisimpiä ovat lapsen oikeuksien yleissopimus, lastensuojelulaki, vankeuslaki, laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta sekä Rikosseuraamuslaitoksen strategia. (Taruvuori 2013, 2-3.) Myös Suomen perustuslaki sekä sosiaalihuoltolaki sisältävät tärkeitä asioita, jotka tulee huomioida rikosseuraamusalalla tehtävässä lapsi- ja perhetyössä.

Suomen perustuslain (731/1999, 2: 6§) mukaan yhdenvertainen kohtelu koskee myös lapsia. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti ja ikätasonsa mukaisesti heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Toinen huomioitava kohta perustuslaissa (731/1999, 2: 19§) on, että julkisen vallan tulee tukea sekä perhettä että muita tahoja, jotka huolehtivat lapsesta ja tällä tavoin mahdollistaa lapsen hyvinvointi sekä yksilöllinen kasvu.

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 4: 44§) on erikseen mainittu, että lapsen hoidon ja tuen tarve on selvitettävä, kun lapsen hoidosta vastannut henkilö aloittaa tutkintavankeuden tai vankeusrangaistuksen suorittamisen. Tarpeen vaatiessa tulee tavata lasta ja näin varmistaa riittävä hoidon ja tuen saanti. Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 4: 34§) sekä lastensuojelulaissa (417/2007, 5: 25§) on säädetty, että myös Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnalla on velvollisuus ottaa yhteyttä tarpeen vaatiessa sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (60/1991, 9 artikla) mukaan lapsella on oikeus molempiin vanhempiin, jolloin valtion ja kuntien tulee toiminnallaan tukea tätä. Sekä lastensuojelulaissa (417/2007, 4§) että lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (60/1991, 3 artikla) korostuu lapsen edun huomioiminen tilanteissa, joissa tehdään häntä koskevia päätöksiä.

Vankeuslakiin (767/2005, 4: 8§) puolestaan on kirjattu vangin sijoittelussa huomioon otettavaksi suhteiden säilyminen omaisiin ja läheisiin. Yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanossa (400/2015, 4§) tulee huomioida se, ettei sen tule aiheuttaa niin tuomitulle kuin hänen läheisillekään suurempaa haittaa kuin mitä seuraamuksen täytäntöönpano itsessään aiheuttaa.

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa vuosille 2011-2020 korostuu perhe- ja lapsinäkökulman huomioiminen ja sen kehittäminen. Strategiassa on mainittu yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi rangaistusten täytäntöönpanon sisällöksi yhteistyö tuomitun lähiverkoston kanssa, jotta valmiudet kiinnittyä yhteiskuntaan kasvaisi. Tuomitun lähiverkoston kanssa toimiminen ja heidän huomioiminen osana työskentelyä voi siis osaltaan olla tukemassa Rikosseuraamuslaitoksen visiota tehdä vaikuttavaa, luotettavaa ja merkityksellistä työtä yhteiskunnan turvallisuuden hyväksi. (Rikosseuraamuslaitos 2011, 2,10.)

4 Teoreettinen viitekehys

Tässä osiossa käydään läpi opinnäytetyön teoreettinen viitekehys. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu pitkälti rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyöhön liittyvistä asioista sekä Lapset puheeksi -menetelmän teoriasta. Lisäksi rikollisuus ja vanhemmuus käsitteinä yhdessä ovat olennaisia, kun mietitään millaista työntekijän näkökulmasta on työskennellä näiden asioiden parissa. Osiossa käydään läpi myös vanhemman rikollisuuden vaikutusta lapsen kehitykselle ja erityisesti keskitytään sosiaalisten ongelmien periytymiseen ja niiden ehkäisemiseen.

4.1 Lapsi- ja perhetyö rikosseuraamusalalla

Perhetyö yleisesti määritellään asiakkaan ja hänen perheensä tukemiseksi. Tarkoituksena on vahvistaa perheen voimavaroja sekä parantaa perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta. Perhetyön tavoitteena on tuen tarjoaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta voidaan ehkäistä perheen tilanteen vaikeutumista. (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Rikosseuraamuslaitoksessa puolestaan perhetyön määrittely on haastavampaa, mutta tarkoituksena on perheen tukeminen, toki mahdollisuudet ovat rajallisemmat kuin sosiaalialan perinteisissä toimintaympäristöissä. Perhetyötä tulee kuitenkin tehdä jokaisessa Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä ja keskeisenä ajatuksena tulee pitää mielessä lapsen edun mukaisesti toimiminen, vaikka työskentely kohdistuuakin enimmäkseen rangaistusta suorittavan vanhemman parissa työskentelyyn. (Rikosseuraamuslaitos 2013a, 8.) Seuraavaksi tarkastellaan perhetyön mahdollisuuksia sekä mitä lapsi- ja perhetyö pitää sisällään rikosseuraamusalan eri toimintaympäristöissä.

4.1.1 Perhetyön mahdollisuudet rikosseuraamusalalla

Rikosseuraamusalalla tehtävässä lapsi- ja perhetyössä on sekä haasteita että mahdollisuuksia. Haasteita asettavat lähinnä tilanteet, joista käsin perhetyötä tehdään, esimerkiksi suljetun vankilan tietyt rajoitukset. Kuitenkin perhetyö antaa mahdollisuuksia tilanteen mukaan ylläpitää suhteita perheenjäseniin sekä vahvistaa vanhemmuutta.

Perhetyö pitää sisällään ohjausta, neuvontaa, yhteydenpidon järjestämistä, perheiden tukemista, perhesuhteiden edistämistä sekä vaikuttamista väkivallattomuuteen. Perhetyö voi kohdistua perheisiin, joissa on lapsia tai se voi olla parisuhteeseen liittyvää tuen antamista. Rikosseuraamuslaitoksessa perhetyö on lähinnä asiakkaan/vangin kanssa tehtävää työtä, jossa tavoitteena on hänen elämänhallinnan ja voimavarojen vahvistaminen, jolla puolestaan voi olla merkitystä koko perheen hyvinvointiin. Työskentelyssä tulee kuitenkin huomioida koko perhe ja erityisesti lapsen etu. Sekä vankiloissa että yhdyskuntaseuraamustoimistoissa tehtävällä perhetyöllä voidaan edistää asiakkaan/vangin integroitumista takaisin yhteiskuntaan sekä tukea vanhemmuutta. (Rikosseuraamuslaitos 2013a, 8-10.)

4.1.2 Lapsi- ja perhetyö rikosseuraamusalan eri toimintaympäristöissä

Seuraavaksi tarkastellaan perhetyön tasoja sekä lapsi- ja perhetyötä rikosseuraamusalan eri toimintaympäristöissä eli vankilassa, yhdyskuntaseuraamustoimistossa sekä Kriminaalihuollon tukisäätiössä. Kyseiset toimintaympäristöt ovat opinnäytetyön kannalta olennaisia, sillä haastattelemani työntekijät työskentelevät kyseisissä paikoissa.

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa (2013a, 6, 10) perhetyö jaetaan kolmeen tasoon: yhteydenpito vangin ja perheen välillä, perhesuhteiden hoito sekä kuntoutus ja vaikuttamistyö. Yhteydenpito vangin ja perheen välillä sisältää muun muassa puheluita, valvottuja tai valvomattomia tapaamisia, vanhempi-lapsitapaamisia ja perheleirejä. Perhesuhteiden hoidolla tarkoitetaan yksilö-, pari-, perhe- tai verkostotyönä tehtävää työtä, jossa keskeisessä asemassa on vuorovaikutuksen edistäminen perheenjäsenten välillä. Kuntoutus - ja vaikuttamistyöllä puolestaan pyritään vähentämään uusintarikollisuutta, jolloin perhetyöllä vahvistetaan taitoja niin parisuhteeseen kuin vanhemmuuteenkin liittyen, ja tämä voi tukea osaltaan rikoksettomaa elämää sopeutumisessa.

Tässä opinnäytetyössä keskeisessä roolissa oleva Lapset puheeksi -menetelmä voidaan nähdä toimivana työmenetelmänä kaikista perhetyön tasoista katsottuna. Lapset puheeksi -menetelmän avulla pyritään edistämään perheiden keskinäistä vuorovaikutusta sekä vahvistamaan vanhemmuuden taitoja, jolloin keskeisessä asemassa ovat perhesuhteiden hoito sekä kuntoutus ja vaikuttamistyö. Vanhemmuuden taidot tulevat näkyväksi yhteydenpitotilanteissa, joten Lapset puheeksi -menetelmän avulla voidaan vaikuttaa yhteydenpitoon liittyviin asioihin myönteisesti.

Vankilan lapsi- ja perhetyö lähtee aina siitä, kun vanhempi on joko tutkintavankeudessa tai suorittamassa vapausrangaistusta. Tällöin lapsen hoidon ja tuen tarve tulee selvittää. Hoidon ja tuen tarpeen selvitys tulee tehdä kaikista alaikäisistä lapsista, joiden hoidosta vanki on vastannut ennen vankeutta. Jos lapsen tilanteesta herää huoli työntekijälle, tulee tehdä lastensuojeluilmoitus. (Rikosseuraamuslaitos 2013a, 11-12, 34.) Vankilassa tehtävällä perhetyöllä pyritään tukemaan vanhemmuutta sekä lisäämään tietoutta liittyen lapsen kehitykseen ja kasvatukseen. Vanhemmuuden arvioinnin tulee kulkea läpi vankeusrangaistuksen sekä vangin mahdollisuus osallistua lapsen huoltajuuteen liittyviin asioihin tulee varmistaa lapsen edun mukaisesti. Yhteistyö esimerkiksi lastensuojelun kanssa, on erityisen keskeisessä roolissa vankiloissa tehtävässä lapsi- ja perhetyössä. (Rikosseuraamuslaitos 2013a, 34.) Vankiloiden lapsi- perhetyön mahdollisuudet määrittyvät pitkälti sen mukaan, onko kyse avo- vai suljetusta vankilasta. Esimerkiksi tiukasti suljetussa vankilassa mahdollisuudet voivat rajoittua lähinnä yhteydenpitoon puhelimitse tai kirjeitse sekä erilaisiin tapaamisiin, ja tällöin poistumislupia voi olla harvemmin.

Yhdyskuntaseuraamustoimiston lapsi- ja perhetyössä korostuu alaikäisten asiakkaiden parissa tehtävä työ sekä työskentely asiakkaiden kanssa, joilla on lapsia. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen tiloissa tulee huomioida lapsiystävällisyys, sillä asiakkaalla voi olla lapsi mukana tai tiloissa voidaan järjestää valvottu tapaaminen. (Rikosseuraamuslaitos 2013a, 33.) Yhdyskuntaseuraamustoimiston tehtävät voidaan jakaa sekä arviointi- että toimeenpanotyöhön. Arviointityö pitää sisällään siviiliarvioinnit sekä seuraamusselvitysten laatimiset. Toimeenpanotyöhön puolestaan sisältyy yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus, ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta, ehdonalaisen vapauden valvonta sekä valvontarangaistus. (Repo 2015, 3.)

Siviiliarvioinnin kautta vankilaan meneviltä tulee kartoittaa perhetilanne sekä informoida perhettä, selvittää lasten hoidon järjestäminen rangaistuksen suorittamisen ajalta ja huomioida kotipaikkaläheisyys. Myös turvallisuustiedot tulee tarkistaa, jos on tarve esimerkiksi valvotuille tapaamisille. Työntekijällä on myös ilmoitusvelvollisuus lastensuojelun sosiaalityöntekijälle. Seuraamusselvityksiä tehdessä on tärkeää huomioida perhetilanne ja lasten hoidon järjestäminen rangaistuksen suorittamisen aikana. Yli neljävuotiaiden lasten kohdalla heitä haastatellaan mielipiteen selvittämisen vuoksi ja puolestaan valvontarangaistusselvitystä laatiessa puolison suostumus selvitetään haastattelun muodossa. Kun on kyse alaikäisestä, niin tällöin seuraamusselvitystä tehdessä ollaan yhteydessä hänen huoltajiinsa. Rangaistusajansuunnitelmaan voidaan kirjata mahdollisia huomioita, esimerkiksi liittyen vanhemmuuden tukemiseen rangaistuksen aikana. Toimeenpanotyössä korostuu tavoitteiden mukainen työskentely, esimerkiksi lapsesta ja vanhemmuudesta keskusteleminen sekä yhteistyön tekeminen lastensuojelun kanssa. Ylipääntänsä yhdyskuntaseuraamustyössä vanhemmuutta tuetaan keskustelemalla asiasta, antamalla palveluohjausta sekä tekemällä verkostotyötä. (Repo 2015, 4-9.)

Kriminaalihuollon tukisäätiössä lapsi- ja perhetyö toimii nimellä Ehjä perhe -toiminta. Ehjä perhe -toiminnassa keskeistä on vanhemmuuden tukeminen rangaistuksen aikana sekä lapsille aiheutuvien haittojen minimoiminen vanhemman rangaistuksesta huolimatta. Ehjä perhe -toiminta pitää sisällään muun muassa tuen antamista perheelle, vertaisryhmätoiminnan järjestämistä niin vanhemmille kuin lapsille sekä perhe- ja parisuhdeleirien järjestämistä. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2016.) Kriminaalihuollon tukisäätiö tekee sekä asiakas- että asiantuntijatyötä, ja lapsi- ja perhetyön osalta he koordinoivat Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkostoa. Verkoston tavoitteena on koota yhteen osaaminen liittyen vankiperheiden kanssa toimiseen, levittää hyviä käytäntöjä sekä puuttua mahdollisiin ongelmakohtiin. (Kriminaalihuollon tukisäätiö b.)

4.2 Rikollisuus ja vanhemmuus

Arvioidaan olevan noin 10 000 lasta Suomessa, joiden toinen vanhempi tai molemmat vanhemmat ovat vankilassa (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2016). Mutta jos tähän määrään lisäisi vielä lapset, joiden vanhempi tai vanhemmat suorittavat yhdyskuntaseuraamusta, olisi lukema suurempi. Vanhempien rikollisuus koskettaa siis monia lapsia ja myös muita perheenjäseniä. Tästä päätellen rikosseuraamusalalla tehtävä lapsi- ja perhetyö ja sen kehittäminen on erityisen tärkeää.

Rikollisuus ja vanhemmuus yhdessä asettavat työntekijät pohtimaan moraalisia kysymyksiä liittyen perhesuhteiden tukemiseen. Esimerkiksi kysymys siitä, voiko rikoksen tehnyt olla hyvä vanhempi on varmasti asia, joka voi herättää pohdintaa. Rikosseuraamustyössä työntekijät joutuvat punnitsemaan millaiset perhe- ja vanhemmuussuhteet ovat hyväksyttäviä ja millaisissa tilanteissa puolestaan vanhemman toiminta aiheuttaa negatiivisia vaikutuksia lapseen ja puolisoon. (Enroos 2016.)

Kun vanhemmuutta varjostaa rikollisuus, on syytä pohtia ”hyvä vanhemmuus” -käsitettä. Kuinka tilanteessa, jossa vanhempi on esimerkiksi vankilassa, voi olla silti hyvä vanhempi. Hyvä vanhemmuus on asia, johon ihmisiä kannustetaan, mutta silti ei ole yksiselitteistä, mitä se todellisuudessa tarkoittaa. Vanhemmuutta voi rakentaa eri tavoin ja tärkeintä onkin oppia ymmärtämään omaa lastaan ja hänen tarpeitaan. Hyvään vanhemmuuteen monesti sisällytetään tietynlaisia odotuksia. Näitä voivat olla esimerkiksi hoivaaminen, auttaminen ja rajojen asettaminen lapselle. (Lähdekorpi 2016, 14-15.) Tilanteessa, jossa vanhempi suorittaa tuomiota, joudutaan punnitsemaan uudella tavalla vanhemmuutta. Esimerkiksi vanhempana vankilassa ihminen on lapselleen vanhempi monesti vain etäältä ja suhde lapsen ja vanhemman välillä voi olla katkonainen (Muurinen & Tyni 2016, 5). Kuitenkin rangaistuksen aikana vanhempi voi ylläpitää suhdetta lapseen esimerkiksi puhelimitse, kirjeitse sekä tapaamisten muodossa. Vaikka vanhemmuus kohtaakin haasteita rangaistuksen suorittamisen aikana, niin silti on tärkeää tukea

tuomittua hänen vanhemmuudessa, sillä se saattaa olla voimavara ja eräs tärkeä motivaation lähde muutoksessa.

4.3 Vanhemman sosiaalisten ongelmien vaikutus lapsen kehitykselle

Rikollisilla ja etenkin vangeilla ongelmat ovat usein kasautuneita, esimerkiksi päihteiden käyttö sekä mielenterveysongelmat ovat monesti nivoutuneet yhteen eikä ongelmiin ole puututtu tarpeeksi ajoissa (Kääriäinen 2015). Rikollisten moniongelmaisuus haastaa pohtimaan, millä tavoin sosiaalisten ongelmien kanssa kamppaileva yksilö pystyy mahdollistamaan lapselleen tasapainoisen kehityksen ja miten perhettä ja etenkin lasta voitaisiin suojata ongelmien kasautumiselta. Seuraavaksi tarkastellaan lapsen kehitystä suojaavia- ja riskitekijöitä, jonka jälkeen paneudutaan ongelmien ylisukupolvisuuteen sekä sen ehkäisemiseen. Näihin asioihin on tärkeää kiinnittää huomiota, jotta mahdollisimman laajasti eri palveluissa niin sosiaalipuolella kuin rikosseuraamustyössä paneuduttaisiin asiakkaan lisäksi myös hänen lähipiirinsä jaksamiseen ja tuen tarpeeseen, sillä yksilön ongelmat harvoin kasautuvat vain hänen omille harteilleen.

Erilaiset perheeseen liittyvät haasteet voivat olla riskitekijöitä lapsen kehitykselle. Näitä ovat muun muassa vanhempien psyykkiset- sekä somaattiset sairaudet, päihteiden käyttö, taloudelliset ongelmat, vanhempien välinen riitely, perheväkivalta, kasvatukselliset ongelmat sekä puutteelliset vanhemmuustaidot. Jos perheessä on ongelmia, niin tällöin lapsen tarpeisiin vastaaminen voi jäädä puutteelliseksi ja hänen kehityksensä vaarantua. Näin ollen myös vanhemman rikollisuus saattaa muodostua riskitekijäksi lapsen kehitykselle, jos vanhemmat eivät kykene huolehtimaan lapsesta, vaan muut asiat menevät lapsen edelle. Rikollisten elämää monesti värittävät päihteiden käyttö sekä muu ongelmakäyttäytyminen, joka heijastuu herkästi myös lasten elämään. Myös erilaiset elämäntapahtumat, traumaattiset kokemukset, saattavat olla riski lapsen mielenterveydelle. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi ero omasta vanhemmasta, kun vanhempi joutuu vankilaan. Erilaisten traumaattisten elämäntapahtumien kohdalla olisi tärkeää, että lapsi tai nuori saisi mahdollisuuden työstää asiaa ja hänen lähellään olisi välittäviä aikuisia. (Tamminen, Karlsson & Santalahti 2016, 430.)

Edellä lueteltuihin lapsen tai nuoren kehitykseen vaikuttaviin riskitekijöihin pitäisi pystyä puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ammattilaisten työkalu, Lapset puheeksi -menetelmä, on yksi tapa selvittää lasten tilannetta esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalveluissa tai rikosseuraamustyössä ja tarjota apua perheelle sekä ennaltaehkäistä tilanteen vaikeutuminen.

Mitkä tekijät puolestaan suojaavat lasta tai nuorta vaikeissa tilanteissa? Lapsen tai nuoren psyykkistä kehitystä suojaavat sekä yksilölliset- että ympäristötekijät. Esimerkiksi yksilön temperamentti, ongelmanratkaisukyky sekä selviytymiskokemukset saattavat auttaa lasta tai nuorta selviämään vaikeiden tilanteiden yli. Myös ympäristön tarjoama tuki on äärimmäisen

tärkeä vaikeissa elämäntilanteissa. Tällöin korostuu sekä perheenjäsenten että muiden aikuisten tuki, mutta myös ikätasoiset ystävyysuhteet sekä mielekäs tekeminen. (Tamminen ym. 2016, 431.) Erilaisten ongelmien kanssa kamppaileva vanhempi voi myös vaikuttaa lapsen suojaaviin tekijöihin positiivisesti. Tämä tulee esille myös Lapset puheeksi -menetelmän käytössä, kun työntekijä yhdessä vanhemman kanssa käy läpi lapsen suojaavia tekijöitä ja haastaa vanhempaa pohtimaan, miten hän itse voisi tukea lapsen kasvua ja kehitystä esimerkiksi vankilassa ollessaan.

Vanhemman rikollisen toiminnan tai ylipäättänsä perheen sosiaalisten ongelmien merkitys kasvavalle lapselle on merkittävä. Kuitenkin yksilöllisiä eroja on lasten välillä, eivätkä kaikki sairastu mielenterveyden ongelmiin haastavista elämäntilanteista huolimatta. Kuitenkin on tärkeää, että ongelmiin puututaan ja perheille tarjotaan tukea sekä kannustetaan vanhempia itse ottamaan vastuuta tilanteesta yhdessä ammattilaisten avustuksella.

4.4 Haasteena ongelmien ylisukupolvisuus ja sen ehkäiseminen

Ongelmien ylisukupolvisuudella tarkoitetaan vanhempien ongelmien, esimerkiksi päihdeongelma tai rikollisuus, siirtymistä tai jatkumista heidän lapsilleen. Ongelmien ylisukupolvisuuteen voivat vaikuttaa sekä perheen sisäiset vaikeudet että yhteiskunnalliset tekijät. (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2016a). Rikosseuraamusalalla ongelmien ylisukupolvisuus on yleistä ja se haastaa työntekijät pohtimaan, miten tässä kohdin voitaisiin ehkäistä ettei esimerkiksi vangin lapsi päätyisi itsekin joskus vankilaan.

Eva-Maria Korhosen pro gradu -tutkielmassa (2013, 57-58) on tutkittu avohuollon sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ongelmien ylisukupolvisesta siirtymisestä. Tutkimuksessa ilmenee, että vanhemmat, joiden omaan lapsuuteen on sisältynyt ongelmia niin nämä kokemukset vaikuttavat myös hänen omaan vanhemmuuteensa. Lapsuuden aikaiset kokemukset ja ongelmat tulevat ilmi omassa vanhemmuudessa esimerkiksi siten, ettei osaa tunnistaa omien lasten ongelmia, vaikeudet arjenhallinnassa tai puolestaan se, että yrittää kaikin tavoin tehdä asiat toisin kuin omassa lapsuudessa on tehty. Myös vanhemmaksi ryhtyminen nuorena oli tutkimuksessa eräs selittävä tekijä ongelmien ylisukupolvisuudelle.

Kuitenkin on hyvä huomioda, että on olemassa ongelmien ylisukupolvisuudelta suojaavia tekijöitä, kuten myös Korhosen tutkimuksessakin on ilmennyt. Korhosen tutkimuksen mukaan ongelmien ylisukupolviselta siirtymiseltä suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi asioiden työstäminen, lapsen ominaisuudet ja vuorovaikutus, lähiverkosto, palvelut sekä rakenteelliset tekijät kuten työllisyys. (Korhonen 2013, 74.) Näin ollen ongelmien ylisukupolvinen siirtyminen ei ole mitenkään ennaltamäärättyä, vaan erilaiset suojaavat tekijät voivat estää ongelmien siirtymisen.

Ongelmien ylisukupolvisuutta voidaan ehkäistä ja ylisukupolvisuuden ketju katkaista tukemalla sekä vanhempien että heidän lastensa pärjäävyyttä. Vanhempien ongelmat aina jollain tavoin vaikuttavat lasten kasvuun ja kehitykseen, mutta eivät määrää sitä, että heidän lapsensa esimerkiksi sairastuu johonkin mielenterveysongelmaan. Ongelmien ylisukupolvista periytymistä voidaan ehkäistä siten, että aikuisten palveluissa entistä enemmän huomioitaisiin asiakkaan lapset ja tarjottaisiin tukea koko perheelle. Vanhempien ongelmat eivät niin helposti kasaudu lapsille, jos vanhempi jaksaa tukea lastaan omien voimavarojen puitteissa ja tähän pitäisi enemmän vanhempia kannustaa. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

4.5 Toimiva lapsi & perhe -työ

Toimiva lapsi & perhe - työ on Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen hanke, joka on käynnistynyt vuonna 2001. Hankkeen tavoitteena on ollut kehittää, tutkia ja juurruttaa työkäytäntöjä lasten hyvinvoinnin tukemiseksi sekä ongelmien ehkäisemiseksi tilanteissa, joissa vanhemmuuden voimavarat ovat koetuksella. Työ tähtää ongelmien ylisukupolvisuuden katkaisemiseen. Keskeisessä asemassa työssä on lapsen kehityksen - ja vanhemmuuden tukeminen, kun vanhemmalla on vaikeaa. Tärkeää on mahdollistaa mahdollisimman hyvä vanhemmuus ja perhe-elämä vaikeuksista huolimatta (Solantaus 2013, 30). Vanhemmuuteen vaikuttavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelma tai rikollisuus. Työmenetelmiä ovat Lapset puheeksi - keskustelu, -neuvonpito ja - perheinterventio. Näitä menetelmiä käytetään esimerkiksi sosiaali - ja terveydenhuollossa, sivistys - ja kasvatustoimessa sekä vähitellen rikosseuraamustyössä. (Mielenterveysseura a.)

4.5.1 Lapset puheeksi -menetelmän tarkoitus ja periaatteet

Lapset puheeksi -menetelmä perustuu ymmärrykseen vanhemmuutta haastavan tilanteen vaikutuksista niin vanhempiin kuin lapseen sekä tietoon tekijöistä, jotka voivat auttaa vanhempia tukemaan lapsiaan. Vanhempien ongelmista voi tulla myöhemmin myös heidän lastensa ongelmia, mutta on olemassa mahdollisuuksia, joiden avulla vanhemmat voivat tukea lapsiaan ja siten ehkäistä ongelmien periytymistä. (Solantaus, 3.)

Lapset puheeksi -menetelmällä on neljä tarkoitusta: vanhemmuuden ja lasten kehityksen tukeminen, lasten ja perheen tuen tarpeen arvioiminen tarpeellisten palveluiden äärelle ja lastensuojelun sekä muiden sosiaalipalveluiden tarpeen arviointi. Lapset puheeksi -keskustelu lähtee lapsen elämäntilanteen kartoituksesta, jossa selvitetään lapsen vahvuuksia ja haavoittuvuuksia. Tämän jälkeen tarjotaan vanhemmille tietoa lapsen kehityksen tukemisesta ja tarpeen mukaan järjestetään lisäapua tilanteeseen. (Solantaus, 15-16.)

Lapset puheeksi -menetelmän taustalla on muutamia periaatteita, jotka auttavat vanhempia keskustellessa lasten kanssa vaikeista asioista. Ensimmäisenä periaatteena on, että lapselle tulee puhua hänen ikätasonsa mukaisesti, jotta hän pystyy ymmärtämään tilanteen. Toisena periaatteena on, että lapsen kokemille asioille tulee antaa selityksiä. Jos lapsi näkee, että vanhempi voi huonosti, niin hänelle on hyvä kertoa mistä tämä johtuu. Kolmantena periaatteena on, että lapselle kerrottuun asiaan tulee sisällyttää aina jonkinlainen ratkaisu. Ei siis riitä, että vanhempi kertoo sairastavansa esimerkiksi masennusta, vaan tärkeää on ilmaista lapselle miten vanhempi hoitaa sairauttaan. Tämä luo lapselle toivoa tulevaisuuden suhteen. Neljäntenä periaatteena on, että lapselle viestitään vaikean asian puheeksiottamisen olevan sallittua aina kun hän itse niin haluaa. Lapsi monesti tarvitsee rohkaisua puhumiseen, mutta vaikeasta asiasta puhuminen helpottaa lasta ymmärtämään tilannetta vähitellen. (Solantaus, 10.)

4.5.2 Lapset puheeksi -menetelmät

Lapset puheeksi - keskustelu, -neuvonpito sekä -perheinterventio ovat menetelmiä, joilla pyritään kartoittamaan lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeisiä tekijöitä ja vahvistamaan niitä (Mielenterveysseura a). Lapset puheeksi - keskusteluun tarvitaan yleensä muutama tapaamiskerta, joiden aikana kartoitetaan perheen lasten elämäntilanne (Solantaus 2013, 46). Tarkoituksena on avata keskustelu koko perhettä koskettavasta asiasta ja pohtia sen merkitystä kullekin perheenjäsenelle (Söderblom 2015). Tapaamiskerroilla työntekijä keskustelee vanhemman kanssa lasten kehityksestä ja kehitysympäristöjen toimivuudesta osana lapsen arkea. Keskustelussa käydään läpi lapsen ja perheen vahvuuksia sekä haavoittuvuuksia ja tehdään yhdessä suunnitelma, miten näihin vanhempi voi vaikuttaa. (Solantaus 2013, 47.)

Työntekijän on tärkeää antaa vanhemmalle mahdollisuus pohtia, millä konkreettisilla keinoilla vanhempi itse voisi tukea lasta suojaavia tekijöitä. Suojaavat tekijät voivat liittyä lapsen ominaisuuksiin, perheeseen tai laajempaan ympäristöön. Lapsen mielenterveyttä suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi tasapainoinen suhde ainakin yhteen aikuiseen, hyvä varhaisvuosina syntynyt kiintymyssuhde ja lapsen itseluottamus (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016). Jos keskustelussa tulee esille asioita, joiden takia lapsi tai vanhempi tarvitsee lisää tukea, voidaan järjestää Lapset puheeksi - neuvonpito. (Mielenterveysseura b.)

Lapset puheeksi -neuvonpidossa verkostotyö on keskeisessä roolissa. Lasta suojaavia tekijöitä vahvistetaan yhteistyössä, jossa mukana ovat lapsi ja hänen perhe, mahdollisesti perheen sosiaalinen verkosto sekä muut tahot, jotka voivat auttaa perhettä. (Mielenterveysseura c.) Lapsen mukanaolo tulee huomioida, ja asioista tulee keskustella hänen ikätasonsa mukaisesti, jotta hän ymmärtää tilanteen. Neuvonpidossa kartoitetaan lapsen elämäntilannetta ja jokainen paikallaoleva miettii, miten voi osaltaan tukea lasta. Tarkoituksena on muodostaa aktiivinen lapsesta välittävä verkosto vanhempien tueksi. Neuvonpito suunnitellaan etukäteen vanhempien

kanssa, ja heitä kannustetaan kertomaan tilanteesta itsenäisesti oman halunsa mukaan. (Solantaus, 17-18.)

Lapset puheeksi - perheintervention tavoitteena puolestaan on auttaa vanhempia auttamaan lapsiaan. Keskeistä on tässäkin kohtaa kiinnittää huomio lasta suojaavien tekijöiden vahvistamiseen. Perheinterventio - työskentely kestää noin seitsemän kertaa ja tapaamiskerrat pitävät sisällään vanhempien tapaamiset, lasten omat tapaamiset, perheistunnon valmistelun, perheistunnon sekä seurantaistunnon. Perheintervention avulla pyritään herättelemään keskustelua vanhemman ongelmista. Tarkoituksena on tukea perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta ja ongelmanratkaisua haastavassa tilanteessa. (Mielenterveysseura d.)

4.5.3 Lapset puheeksi -työn mahdollisuuksia rikosseuraamusalalla

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa (2013a, 11-12, 23, 33) on nostettu esiin tilanteita, joissa Lapset puheeksi - menetelmää voidaan hyödyntää niin yhdyskuntaseuraamus-toimistossa kuin vankilassa. Lapset puheeksi - menetelmä voi toimia työskentelyn tukena esimerkiksi tilanteissa, joissa selvitetään lapsen hoidon ja tuen tarvetta sekä tilanteissa, joissa vanhemmuuden taidot kaipaavat tukea. Menetelmää voidaan hyödyntää myös verkostoyhteistyön aloittamisessa, kun aluksi selvitetään mitkä tahot on tärkeä saada osaksi työskentelyä. Aiemmin työntekijät ovat kokeneet haasteellisena sen, ettei perheen kanssa ole paljoa tehty yhteistyötä, mutta Lapset puheeksi - menetelmän avulla työntekijän voi olla helpompi lähteä selvittämään lapsen ja perheen tilannetta. Lapset puheeksi - menetelmän käyttö voi toimia myös hyvänä työvälineenä perhetyön jatkuvuuden luomiseksi vankilasta valvontaan tulevien asiakkaiden parissa, koska lasten ja perheen tilanne tulee ottaa huomioon läpi koko rangaistuksen. Vapautumisen valmistelussa voidaan puolestaan tukea perheen yhdistymistä vapautumisen jälkeen Lapset puheeksi - menetelmän avulla.

Lapset puheeksi - menetelmän avulla huomioidaan koko perhe. Lapsen näkökulman huomioiminen on kaikista tärkeintä (Söderblom 2015). Tuomiota suorittavan vanhemman näkökulmasta Lapset puheeksi - työn päämääränä on ylläpitää ja kehittää vanhemmuutta. Tärkeää on, että vanhempi voi tuntea itsensä osaksi lastensa elämää, vaikkei konkreettisesti olisikaan arjessa läsnä. Lapset puheeksi - työ tähtää siihen, että vanhemmat voisivat tilanteesta riippumatta jakaa vanhemmuuteen liittyviä asioita ja kokemuksia. Tärkeää on, että lasten arjesta poissa-oleva vanhempi oppii arvostamaan lähivanhemman työtä ja on tietoinen lasten kasvusta ja kehityksestä. Mahdollisuus olla vanhempi vaikeuksista huolimatta voi olla hyvin merkityksellinen rangaistusta suorittavalle. (Solantaus 2013, 36,39.) On kyse sitten vangista tai yhdyskuntaseuraamusta suorittavasta henkilöstä niin on tärkeää, että hän kokee yhteistyön työntekijän kanssa hyvänä. Lapset puheeksi - menetelmää käyttämällä onkin tarkoituksena luoda tilanne, jossa yhteistyö perustuu vapaaehtoisuuteen ja myönteiseen ilmapiiriin. Vaikka menetelmän avulla pyritäänkin ottamaan puheeksi koko perhettä koskettava vaikea asia, niin silti on tärkeää nähdä

mikä toimii perheessä hyvin. Tällä tavoin yhteistyön keskipisteeksi ei muodostu ongelmien etsiminen vaan tuen tarjoaminen. (Söderblom 2015.)

Rangaistusta suorittavan puolison näkökulmasta Lapset puheeksi - työn päämääränä on nostaa lähivanhemman työn merkitystä yhteiseen keskusteluun. Vaikka jaettu vanhemmuus ei konkreettisesti toteutuisikaan, niin silti on tärkeää puolison näkökulmasta, että hän kokee oman työnsä arvokkaaksi ja voi jakaa vanhemmuuteen sekä lapsiin liittyviä asioita yhdessä toisen vanhemman kanssa. Esimerkiksi vankilasta vapautumisen jälkeen vanhemman voi olla helpompi asettua osaksi lasten elämää, kun rangaistuksen aikana hän on ollut tietoinen lasten kehityksestä ja tällä tavoin viestinyt toiselle vanhemmalle aitoa välittämistä lapsia kohtaan. Ylipääntänsä avoin keskustelu on tuomiota suorittavan ja toisen vanhemman välillä tärkeää koko perheen hyvinvoinnin kannalta. (Solantaus 2013, 36.)

Lapset puheeksi - työn päämääränä lapsen näkökulmasta on taata hänelle mahdollisuus molempiin vanhempiin, vaikka vanhemmuutta varjostaisikin rikollisuus. Lapselle on myös tärkeää puhua vanhemman rikollisuudesta ja siitä mitä tarkoittaa rangaistus. Kun lapselle kerrotaan asioista, on hänen helpompi ymmärtää tilannetta. Lapset puheeksi - menetelmän avulla autetaan vanhempaa pohtimaan lapsen ikätasoon ja kehitysvaiheeseen sopivaa tapaa ottaa asia puheeksi (Söderblom 2015). Lapset puheeksi - työ tähtää siihen, että lapsi kokee itsensä tärkeäksi, vaikka vanhempi ei arjessa olisikaan paljoa läsnä. (Solantaus 2013, 38.)

5 Opinnäytetyön toteutus

Tässä osiossa ensiksi käydään läpi opinnäytetyöprosessia. Tämän jälkeen esitellään opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset, joiden kautta päästään tutkimusmenetelmän valintaan, aineiston keruuseen sekä analyysiin. Lopuksi vielä arvioidaan opinnäytetyön luotettavuutta sekä eettisyyttä. Näiden kaikkien vaiheiden läpikäyminen on tärkeää, jotta lukijalle muodostuu mahdollisimman tarkka kuvaus tutkimuksen vaiheista, joiden kautta on muodostunut tutkimuksen tulokset.

Opinnäytetyöprosessi alkoi syksyllä 2016. Opinnäytetyön aiheen valintaan vaikutti aiheen ajankohtaisuus ja se, että Lapset puheeksi -menetelmää on rikosseuraamusalalla käytetty vielä melko vähän, joten tutkimusta suoraan aiheeseen liittyen ei aiemmin ole tehty. Myös työelämä koki tarpeellisenä saada tutkimus liittyen työntekijöiden kokemuksiin Lapset puheeksi -menetelmän käytöstä. Opinnäytetyön alkuvaiheessa kävin keskustelua työelämän yhteistyöhenkilön kanssa ja tein aiheanalyysin, jonka jälkeen pääsin työstimään opinnäytetyön toteutussuunnitelmaa. Aluksi perehdyin erityisesti rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyöhön sekä Lapset puheeksi -menetelmään.

Suunnitelmavaiheessa vahvistui opinnäytetyön aineiston keruumenetelmä ja keskeiset käsitteet sekä tutkimukselle olennainen tieto alkoi jäsentyä. Yhdessä työelämän yhteistyöhenkilön kanssa käytiin keskustelua haastatteluiden toteutuksesta ja lopulta päädyttiin kahden ryhmähaastattelun sekä yhden yksilöhaastattelun toteutukseen, joka oli sekä itseni että haastateltavien kannalta järkevintä. Haastatteluiden jälkeen vielä sähköpostin välityksellä selvitin yhden työntekijän ajatuksia aiheeseen liittyen. Haastateltavien valinta alusta alkaen kohdistui Lapset puheeksi -menetelmän pilotointiin osallistuneisiin työntekijöihin, koska pilotointiin osallistuneita työntekijöitä oli opinnäytetyön toteutusta ajatellen riittävästi sekä heidän erilaiset kokemukset Lapset puheeksi -menetelmän käytöstä rikosseuraamusalan eri toimintaympäristöissä puolsi juuri heidän haastattelemista opinnäytetyötä varten.

Opinnäytetyön aiheeseen perehtymisen jälkeen oli helppoa muodostaa teemahaastattelurunko (Liite 1) sekä niihin liittyvät haastattelukysymykset. Toteutussuunnitelman esitin seminaarissa joulukuussa 2016. Työntekijöitä haastatellessa ei tarvinnut mitään erillistä lupaa, toki yksiköiden johtajille lähetin sähköpostia, että tulen kyseiset haastattelut toteuttamaan sekä haastatteluihin osallistuneille työntekijöille lähetin sähköpostitse saatekirjeen (Liite 2) haastatteluihin liittyen. Lisäksi haastattelutilanteissa jokainen tutkimukseen osallistunut allekirjoitti suostumuksen opinnäytetyöhön osallistumisesta (Liite 3). Helmikuussa 2017 toteutin kaksi ryhmähaastattelua, toisen Hämeenlinnassa ja toisen Riihimäellä sekä yksilöhaastattelun Helsingissä. Näiden jälkeen lähetin vielä sähköpostitse haastattelukysymykset yhdelle pilottiryhmän työntekijälle. Haastatteluiden jälkeen vuorossa oli litterointi sekä aineiston analysointi. Opinnäytetyön varsinainen kirjoitusprosessi ajoittui keväälle 2017.

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa laadullista tietoa liittyen työntekijöiden kokemuksiin rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyöstä sekä erityisesti selvittää työntekijöiden kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmään liittyen. Tarkoitan työntekijöillä vankiloiden, yhdyskuntaseuraamustoimiston sekä Kriminaalihuollon tukisäätiön työntekijöitä, jotka ovat osallistuneet pilottiin. Lapset puheeksi -menetelmän pilotoinnin tavoitteena on ollut kokeilla menetelmän toimivuutta rikosseuraamusalalla. Tarkoituksena on saada menetelmä laajempaankin käyttöön valtakunnallisesti niin vankiloissa kuin yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Tämän takia oli olennaista kerätä tietoa pilottiin osallistuneilta työntekijöiltä liittyen menetelmän käyttämiseen, jotta menetelmästä saataisiin muokattua juuri rikosseuraamustyöhön sopiva. Tarkoituksena oli, että tutkimushaastatteluihin osallistuneet työntekijät työskentelevät eri rikosseuraamusalan yksiköissä, jotta saatiin monipuolisesti selville, minkälaisia kokemuksia työntekijöillä on menetelmän käytöstä niin suljetussa- ja avovankilassa, yhdyskuntaseuraamustoimistossa sekä järjestöpuolella.

Rikosseuraamustyössä lapsi- ja perhetyö on ollut pitkään tärkeää työtä niin tuomitun kuin hänen perheensä näkökulmasta katsottuna. Kuitenkin vasta Rikosseuraamuslaitoksen vuoden 2013 lapsi- ja perhetyön linjausten myötä aihe nousi tarkasteluun enemmän ja siten nähtiin tarpeelliseksi saada työntekijöille työskentelyn tueksi menetelmä, jonka avulla voisi lähteä työstämään lapsiin ja perheeseen liittyviä asioita yhdessä tuomitun kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.) Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä kokemuksia työntekijöiltä Lapset puheeksi -menetelmän käytöstä niin vankila- kuin yhdyskuntaseuraamustoimistokontekstissa sekä järjestöpuolelta, jotta menetelmä olisi mahdollista juurruttaa rikosseuraamusalalle. Laajempaan tarkoituksena oli nostaa aihetta näkyväksi ja tuottaa sellaisesta aiheesta uutta tietoa, jota ei ole vielä aiemmin tutkittu.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaisena pilottiin osallistuneet työntekijät näkevät Lapset puheeksi -menetelmän käytön osana rikosseuraamusalalla tehtävää lapsi- ja perhetyötä ja millaisia kokemuksia työntekijöillä on menetelmän käytöstä. Tavoitteena oli myös selvittää mahdollisia kehittämissuhteita menetelmään liittyen, sillä tavoitteena olisi saada menetelmä osaksi rikosseuraamusalalla tehtävää lapsi- ja perhetyötä. Opinnäytetyössä nostetaan vertailun vuoksi esille myös yleisesti millaista on rikosseuraamusalalla tehtävä lapsi- ja perhetyö sekä millaista vanhemmuuden tukeminen on työntekijän näkökulmasta suljetussa- ja avovankilassa sekä avoseuraamuksissa. Opinnäytetyön tavoitteiden pohjalta muodostui tutkimuskysymykset, jotka olivat:

1. Minkälaisia kokemuksia työntekijöillä on rikosseuraamusalalla toteutettavasta lapsi- ja perhetyöstä?
2. Minkälaisia kokemuksia pilottiin osallistuneilla työntekijöillä on Lapset puheeksi -menetelmän käytöstä rikosseuraamusalalla?
3. Millaisia kehitysideoita työntekijöillä on Lapset puheeksi -menetelmään liittyen?

5.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jolla pyritään tutkimaan kohdetta kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 161). Määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus ei olisi soveltunut tutkimusmenetelmäksi tähän opinnäytetyöhön, sillä kyseiselle menetelmälle on keskeistä laaja aineisto sekä objektiivisuus (Vilkkä 2007, 13). Laadullinen tutkimusmenetelmä soveltuu hyvin, kun tutkimuksen tarkoituksena on selvittää työntekijöiden kokemuksia aiheeseen liittyen. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että se keskittyy pieneen määrään tapauksia, joita analysoidaan perusteellisesti kuten tässäkin opinnäytetyössä. Opinnäytetyön tutkimusjoukko valikoitui tarkoituksenmukaisesti kohdistuen vain Lapset puheeksi -menetelmän pilotoinnissa mukana olleisiin työntekijöihin. Laa-

dullista tutkimusta tehdessä pyritään siis selvittämään subjektiivisia kokemuksia ja ymmärtämään tutkittavaa asiaa ja tämän vuoksi aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui haastattelu. (Eskola & Suoranta 2014, 13-18.)

5.3 Aineiston keruu

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä käytin haastattelua, sekä yksilö- että ryhmähaastattelua. Haastatteluiden avulla sain kerättyä mahdollisimman kattavan ja monipuolisen aineiston. Kahden ryhmähaastattelun, yhden yksilöhaastattelun sekä yhden sähköpostihaastattelun tekeminen valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi lähinnä ajankäytöllisistä syistä, sekä siksi, että kaikkien haastatteluihin osallistuneiden työntekijöiden saaminen kasaan olisi ollut haastavaa.

Ryhmähaastattelut toteutin siten, että muodostui kaksi ryhmää. Toiseen ryhmähaastatteluun osallistui Hämeenlinnan vankilasta kaksi työntekijää, Vanajan vankilasta yksi työntekijä sekä Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimistosta yksi työntekijä, eli näin ollen muodostui neljän hengen ryhmä. Toisen ryhmän muodosti Riihimäen vankilassa pilotoinnissa mukana olleet työntekijät, joista haastatteluun osallistui kolme. Lisäksi yhdelle Riihimäen vankilasta pilottiin osallistuneelle laitoin sähköpostilla haastattelukysymyksiä, kun hän ei päässyt viralliseen haastatteluun osallistumaan ja hänen näkemyksensä ainoana turvallisuuspuolen työntekijänä oli tutkimuksen kannalta olennainen. Lisäksi haastattelin Kriminaalihuollon tukisäätiön lapsi- ja perheyön työntekijää yksilöhaastatteluna. Kokonaisuudessaan pilottiin osallistuneita työntekijöitä on ollut 13, mutta monenlaisista syistä johtuen kaikkien osallistuminen haastatteluihin ei ollut mahdollista (Tyni 2016). Kuitenkin tutkimus kattaa yhdeksän pilottiin osallistuneen työntekijän näkemykset aiheesta, joten aineiston koko oli opinnäytetyötä ajatellen sopiva ja riittävä.

Ryhmähaastattelussa on mahdollisuus melko syvälliseenkin keskusteluun, kun voi olla joko samaa mieltä muiden haastatteluun osallistuneiden kanssa tai nostaa aivan jonkun toisenlaisen näkökulman esille. Työntekijöitä haastatellessa ryhmähaastattelu on myös todella luonteva ja hyvä tapa kerätä tietoa, kun taas asiakkaita haastatellessa yksilöhaastattelu voi monesti toimia paremmin. Ryhmähaastattelun tavoitteena on melko vapaamuotoinen keskustelu, kuitenkin asiassa pysyen (Eskola & Suoranta 2014, 98). Sekä yksilö- että ryhmähaastattelun etuna on, että haastateltavalle annetaan mahdollisuus tuoda asioita esille mahdollisimman vapaasti ja mahdollisuutena on syventää vastauksia haastattelutilanteen mukaan (Hirsjärvi & Hurme 2009, 35).

Ryhmähaastattelussa on omat hyvät ja huonot puolensa. Ryhmähaastattelusta voi muodostua toimivampi tilanne kuin yksilöhaastattelu, jos haastateltavat kokevat saavansa tukea toisilta. Ryhmähaastattelun avulla voidaan saada myös enemmän tietoa kuin yksilöhaastattelusta, koska yhteisen keskustelun avulla saattaa tulla esille monipuolisemmin asioita. Toisaalta täytyy pitää mielessä, että eri ihmiset toimivat eri tavoin ryhmässä. Kaikille ryhmähaastattelu ei siis ole

luonteva tapa tuoda asioita ja omia mielipiteitä esille. (Eskola & Suoranta 2014, 95.) Tätä tutkimusta varten toteutetut ryhmähaastattelut sujuivat hyvin, ja varmasti yksi keskeinen asia, joka mahdollisti hyvän ilmapiirin haastatteluissa oli se, että ryhmien jäsenet olivat toisilleen tuttuja. Toki jos kaikki työntekijät olisi ollut mahdollista haastatella ryhmähaastattelun muodossa niin näin olisin tehnyt, mutta sijanniltaan he työskentelevät eri paikoissa, joten yhden yksilöhaastattelun sekä sähköpostihaastattelun toteuttaminen muodostuivat parhaimmiksi vaihtoehtoiksi ryhmähaastattelujen rinnalla. En koe yksilöhaastattelun antaneen haastateltavalle enempää sanavaltaa kuin ryhmähaastatteluihin osallistuneille työntekijöille. Sähköpostitse toteutettu haastattelu onnistui myös hyvin, sillä kyseinen henkilö vastasi kysymyksiin kattavasti, mutta kuitenkin ytimekkäästi. Jokainen haastatteluihin osallistunut työntekijä, niin ryhmähaastattelussa mukana ollut kuin yksilöhaastatteluun tai sähköpostihaastatteluun osallistunut sai mahdollisuuden tuoda omia kokemuksiaan esille.

Haastattelut toteutin teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa edetään etukäteen valittujen teemojen sekä tarkentavien kysymysten mukaan. Valittaessa teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmäksi, on hyvä etukäteen huomioida, että haastateltavat ymmärtävät kysymykset suunnilleen samalla tavalla, jolloin vastauksia saadaan teemojen mukaisesti. Teemahaastattelussa korostuu ihmisten tulkinnat asioista sekä niille antamat merkitykset. Vaikka teemahaastattelu on avoin tapa kerätä tietoa, niin olennaista on saada vastauksia tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti, joten kysymysten valinta ja asettelu on tärkeää. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75, 77.) Vaikka haastattelutilanteissa käytin tukena teemahaastattelun runkoa, niin silti annoin tilaa keskustelulle, koska vapaamman keskustelun kautta saattaa aina tulla esille asioita, joita ei etukäteen ole osannut ottaa huomioon. Tekemäni haastattelut muodostuivat erilaisiksi, mutta jokaisessa haastattelussa edettiin teemojen mukaan. Nauhoitin haastattelut, sillä olennaisin tieto opinnäytetyön kannalta tuli haastateltavien tuottaman puheen kautta ja näin ollen haastatteluiden videointi ei ollut olennaista.

Ennen haastatteluiden toteuttamista käytin aikaa haastatteluiden suunnitteluun ja pyrin ottamaan huomioon kaikki mahdolliset asiat, jotka saattavat vaikuttaa haastattelutilanteisiin ja siten tutkimuksen luotettavuuteen. Huomioitavat seikat liittyivät lähinnä haastattelutilanteiden ohjaamiseen sekä nauhoittamiseen. Ennen haastattelun aloittamista kerroin ryhmähaastatteluihin osallistuneille, että tulee puhua selkeästi sekä välttää päällekkäin puhumista. Myös näkökulman kuuluminen puheenvuoroissa oli olennaista, jotta oli helpompi analysoida menetelmän toimivuutta, kun nauhoitteesta ilmenee koska puhuu esimerkiksi vankilassa työskentelevä ja koska puolestaan puhutaan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijän näkökulmasta. Ryhmähaastatteluissa työntekijät vastasivat kysymyksiin vuorotellen, huolehdimin siitä, että jokaisella oli mahdollisuus tuoda esille omia näkökulmia. Kuitenkin tuli kunnioittaa haastateltavia, enkä pakottanut ketään vastaamaan, jos haastateltavalla ei ollut lisättävää muiden kom-

mentteihin. Yksilöhaastattelua toteutettaessa ei tarvinnut niin paljoa miettiä tilanteen ohjaamista vaan, tärkeintä oli, että puhui riittävän kovalla ja selkeällä äänellä. Puolestaan sähköpostihaastattelussa luotin siihen, että avoimet kysymykset edesauttavat sitä, että henkilö vastaa tarpeeksi monipuolisesti kysymyksiin ja näin tapahtuikin.

5.4 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysillä luodaan aineistoon selkeyttä ja siten uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysin avulla pyritään tiivistämään aineistoa, säilyttämällä kuitenkin olennainen tieto asiasta. (Eskola & Suoranta 2014, 138.) Tässä opinnäytetyössä aineistoa on analysoitu aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen, joka on perusmenetelmä laadullisten tutkimusten analysoinnissa. Sisällönanalyysille on olennaista, että se keskittyy harkitusti rajattuun ilmiöön, jota tarkastellaan kattavasti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91-92.)

Ensiksi aineisto puretaan. Tämä toteutetaan joko litteroimalla eli puhtaaksi kirjoittamalla tai päätelmiä tekemällä suoraan tallennetusta aineistosta. Litteroinnin kautta on helpompi jäsentää haastatteluaineistoa ja luoda teemoja tai luokkia asioiden jäsentämiseksi. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 138.) Tässä tutkimuksessa litteroin aineiston, koska haastatteluista syntyneitä materiaaleja oli melko paljon. Haastattelumateriaalia kertyi ajallisesti noin kolme tuntia ja sivumääräisesti reilu 40 sivua, kun fonttina oli Trebuchet MS fonttikokona 10 ja rivivälinä 1,5. Litteroinnin avulla aineistoa oli helpompi analysoida, sillä pelkästään nauhoitetta kuuntelemalla olisi ollut vaikeaa huomioida kaikki puheenvuorot ja olennaisia asioita olisi jäänyt helposti huomioimatta. Aineiston analysoinnin sujumisen kannalta luin litteroitua tekstiä huolella useampaan kertaan läpi. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 143.)

Aineiston litteroinnin jälkeen se luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään eli analysoidaan aineisto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Aineiston luokittelu on osa analyysiä. Luokittelemalla aineistoa saadaan luotua selkeä kokonaisuus, jotta haastatteluaineistoa voidaan tulkita sekä muuttaa yksinkertaisempaan ja tiivistetymppään muotoon. Luokitellessa aineistoa voidaan vertailla aineiston osia toisiinsa nähden. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 147.) Tässä tutkimuksessa käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi muodostuu kolmesta osasta, jotka ovat: aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Kun edetään näiden vaiheiden mukaan, saadaan vastaus tutkimustehtävään.

Opinnäytetyön lopussa on sisällönanalyysitaulukot eri vaiheista (Liite 4). Alkuperäisilmauksien johtamisesta pelkistetyiksi ilmauksiksi sekä pelkistettyjen ilmauksien johtamisesta alaluokiksi, on opinnäytetyössä vain esimerkkitaulukot. Taulukoita muodostui useita sivuja, joten kaikkien liittäminen opinnäytetyöhön ei ollut järkevää. Kuitenkin alaluokkien johtamisesta yläluokkiin,

eli tutkimuksen tulosten kannalta oleellisiin asioihin, on opinnäytetyössä taulukko kokonaisuudessaan tästä vaiheesta.

Aineiston pelkistämisessä eli redusoinnissa analysoitavaa tietoa voi olla esimerkiksi litteroitu haastatteluaineisto, josta pelkistetään eli poistetaan kaikki tarpeeton. Tutkimustehtävä määrittää raamit pelkistämislle, eli tutkimustehtävän mukaan aineistosta etsitään olennaisia ilmauksia, joita voidaan korostaa esimerkiksi alleviivaamalla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Tätä tutkimusta tehdessä pelkistin aineistoa alleviivaamalla litteroidusta aineistosta tärkeimpiä kohtia. Tämän jälkeen taulukoin alleviivatut ilmaukset, ja poistin niistä vielä turhia sanoja kuten ”niinku” ja ”tota”, ja tiivistin puheenvuoroja lähinnä turhia toistoja poistamalla kuitenkin muuttamatta lauseiden merkitystä. Näille alkuperäisilmauksille muodostin pelkistetyt ilmaukset, jonka jälkeen vuorossa oli pelkistettyjen ilmauksien ryhmittelyä. Pelkistetyt ilmaukset taulukoin haastatteluteemojen mukaan omiin taulukoihin.

Pelkistämisen jälkeen vuorossa oli aineiston klusterointi eli ryhmittely, jolloin pelkistetyistä ilmauksista muodostettiin alaluokkia. Aineistosta etsitään niin samankaltaisuuksia kuin eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä, jonka jälkeen samaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään ja nimetään kukin alaluokka sisällön mukaan. Klusteroinnin kautta saadaan jo alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Muodostettaessa alaluokkia karsin vielä tutkimukselle epäolennaisia asioita pois. Tässä vaiheessa aineistolähtöistä sisällönanalyysiä tutkittava asia oli jäsentynyt selkeään muotoon, ja muodostuneet alaluokat kuvasivat hyvin tutkittavaa asiaa. Klusteroinnin jälkeen on vuorossa vielä aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen, joka on myös ryhmittelyä, jonka lopputuloksena syntyy teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Abstrahoinnissa siis muodostetaan alaluokista yläluokkia ja mahdollisesti vielä pääluokkia. Riippuen aineistosta, mutta mahdollisuus on johtaa yläluokista ja pääluokista vielä yhdistäviä luokkia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110-112.)

5.5 Luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa tulee huomioida tutkimus kokonaisuutena. Luotettavuuden arvioinnissa on hyvä huomioida seuraavat asiat: tutkimuksen kohde ja tarkoitus, omat sitoumukset tutkijana tutkimuksessa, aineiston keruu, tutkimuksen tiedonantajat, tutkija-tiedonantaja-suhde, tutkimuksen kesto, aineiston analyysi, tutkimuksen raportointi sekä oma arviointi tutkimusraportin luotettavuudesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140-141.)

Tätä opinnäytetyötä tehdessäni kiinnitin huomiota luotettavuuteen vaikuttaviin asioihin läpi koko tutkimusprosessin. Opinnäytetyöprosessi kesti kokonaisuudessaan syksystä 2016 kevääseen 2017. Aiheen ajankohtaisuuden vuoksi opinnäytetyö oli tärkeää saada valmiiksi järkevällä aikataululla kuitenkin kiirettä pitämättä. Aluksi pohdin tutkimuksen kohdetta ja tarkoitusta, ja rajasin tutkittavan aiheen, jotta tutkimuksesta muodostuisi selkeä kokonaisuus, joka vastaisi

tutkimuskysymyksiin. Läpi koko tutkimusprosessin oli olennaista miettiä omia olettamuksia liittyen tutkimukseen sekä miten ajatukset ovat muuttuneet tutkimuksen edetessä. Mielestäni oli hyvä, että itselläni ei ollut aiheeseen liittyviä ennakko-olettamuksia juurikaan.

Haastateltavien nimet sain työelämäyhteistyöhenkilöltä. Aineiston keruu haastattelemalla työntekijöitä oli vaiheista luotettavuuden kannalta ehkä haastavin ja tärkein. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehiä tai ylipäättänsä työntekijöitä haastatellessa ei tarvinnut erillistä tutkimuslupaa. Kuitenkin tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi kysyin sähköpostitse yksiköiden johtajilta luvan haastatteluiden toteuttamiseen kuten myös haastatteluihin osallistuneilta työntekijöiltä, jolloin tutkija-tiedonantaja-suhde muodostui luottamukselliseksi.

Aineiston keruuseen kiinnitin paljon huomiota ennakkoon. Mietin haastattelutilanteita ja tilanteiden ohjaamista ja pyrin huomioimaan mahdollisimman hyvin kaikki asiat, jotta luotettavuus säilyisi, esimerkiksi haastatteluiden nauhoittamisessa olin tarkka. Haastatteluiden toteuttaminen neljässä osassa, yhdessä ryhmässä neljä työntekijää, toisessa ryhmässä kolme työntekijää, yksi yksilöhaastattelu sekä yksi sähköpostin välityksellä toteutettu haastattelu, aiheutti toki haasteita. Jokainen haastattelu oli kuitenkin perusteltu toteuttaa, jotta tutkimuksen aineisto pysyi mahdollisimman kattavana. Vaikka monessa osassa järjestetyt haastattelut saattoivat vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen, niin koen sen kuitenkin vaikuttaneen myönteisesti. Pääosin suullisten haastatteluiden muodossa kerätty aineisto antoi tälle tutkimukselle paljon informaatiota, kuin että olisi toteuttanut kokonaisuudessaan haastattelut esimerkiksi lomakkeiden avulla.

Aineiston analyysiin sekä tutkimuksen raportointiin panostin, jotta opinnäytetyöstä muodostui mahdollisimman selkeä ja ymmärrettävä kokonaisuus lukijan kannalta. Myös työelämäyhteistyöhenkilö luki opinnäytetyötäni eri vaiheissa, jotta mahdollisia virheitä ei tekstiin jäisi. Oman arvioni mukaan olen tehnyt opinnäytetyön oman osaamiseni puitteissa kiinnittäen huomiota keskeisiin tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaviin asioihin.

Tutkimuksen luotettavuuteen panostamisen lisäksi tulee kiinnittää huomiota tutkimuksen eettisyyteen. Eettisesti kestävä tutkimus on laadukas, jossa kaikki tutkimuksen vaiheet on tehty huolella (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127). Tähän asiaan olen panostanut läpi koko opinnäytetyöprosessin. Erityisesti kiinnitin huomiota eettisesti oikeaoppiseen toimintaan aineiston keruu vaiheessa. Eettisesti oikein toimiessa tulee kiinnittää huomiota ihmisarvon kunnioittamiseen tutkimuksessa, jolloin ihmiselle tulee antaa mahdollisuus päättää haluaako osallistua tutkimukseen vai ei (Hirsjärvi ym. 2014, 25). Tähän tutkimukseen osallistuneet allekirjoittivat suostumuksen opinnäytetyöhön osallistumisesta ja siinä oli tärkeimmät asiat listattuna liittyen muun muassa aineiston käyttämiseen tutkimuksessa. Myös tutkimukseen osallistuneiden anonyymiy-

teen kiinnitin huomiota. Tutkimuksen kannalta ei ollut olennaista kertoa haastatteluihin osallistuneista tarkempia tietoja, vaan yleisesti koin riittäväksi kertoa missä yksiköissä sekä minkälaisissa tehtävissä pilottiryhmän työntekijät toimivat.

Tutkimus tulee suorittaa hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla, jotta se on eettisesti hyväksyttävä ja luotettava. Tutkimuseettisesti on tärkeää huolellisuus tutkimuksen kaikissa vaiheissa sekä rehellisyys. Tutkimusta tehdessä tulee käyttää eettisesti kestäviä menetelmiä niin tiedonhankinnassa kuin arvioinnissa. Oikeaoppisesti tehty lähdemerkinnät viestivät siitä, että tutkija kunnioittaa käyttämiensä lähteiden alkuperäisiä tekijöitä. Näihin tutkimuksen eettisyyteen vaikuttaviin asioihin olen kiinnittänyt huomiota opinnäytetyötä tehdessäni. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2013, 6.)

6 Tutkimustulokset

Tässä osiossa käydään läpi tutkimuksen keskeiset tulokset. Tutkimuksen tulokset on jaettu tutkimuskysymysten mukaan. Tutkimuskysymykset liittyivät seuraaviin asioihin: rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyö työntekijän näkökulmasta, työntekijöiden kokemukset Lapset puheeksi -menetelmän käytöstä sekä työntekijöiden kehitysideat Lapset puheeksi -menetelmään liittyen.

Ensimmäiseksi kuvataan haastateltavien kokemuksia rikosseuraamusalalla tehtävästä lapsi- ja perhetyöstä ja sen haasteista, kehittämismahdollisuuksista ja vanhemmuuden tukemisesta. Toiseksi syvennyttään työntekijöiden kokemuksiin Lapset puheeksi -menetelmän käytöstä; menetelmän tuomat hyödyt ja haasteet, kokemukset turvallisuus- ja kuntoutuspuolen näkökulmasta sekä asiakkaan/vangin suhtautuminen menetelmän käyttöön. Kolmanneksi käydään läpi työntekijöiden ajatuksia Lapset puheeksi -menetelmän kehittämiseen liittyen sekä ajatuksia menetelmän juurruttamisesta osaksi rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyötä.

Tutkimuksen haastatteluihin osallistui yhteensä yhdeksän työntekijää pilottiryhmästä. Ensimmäiseen haastatteluun osallistui neljä työntekijää; kaksi Hämeenlinnan vankilasta, yksi Vanajan vankilasta sekä yksi Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimistosta. Toiseen haastatteluun osallistui kolme työntekijää, ja kaikki heistä työskentelevät Riihimäen vankilassa. Kolmas haastattelu toteutui yksilöhaastatteluna, johon osallistui Kriminaalihuollon tukisäätiön työntekijä. Haastatteluiden jälkeen vielä sähköpostitse kyselin yhdeltä Riihimäen vankilassa työskentelevältä henkilöltä hänen ajatuksiaan Lapset puheeksi -menetelmään liittyen.

Tuloksien esittelyssä käytän haastatteluista poimimia sitaatteja, koska sitaattien välityksellä työntekijöiden ajatukset välittyvät parhaiten. Olen numeroinut työntekijät käyttäen numeroita

1-9. Sitaattien käytössä huomioin, että niistä välittyy se, millaisessa yksikössä työntekijä työskentelee tai avaan asian sitaatin yhteydessä, jos se on asian kannalta olennaista. Olen aineiston analysointivaiheessa poistanut haastattelumateriaalista epäolennaisia sanoja tai kohtia, jotka eivät kuitenkaan muuta lauseiden olennaista sisältöä. Poistetut sanat tai kohdat olen merkanut kolmella pisteellä (...).

6.1 Työntekijöiden kokemuksia rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyöstä

Haastatteluissa korostui rikosseuraamusalalla toteutettavan lapsi- ja perhetyön moninaisuus riippuen siitä, millaisessa yksikössä työtä tekee. Suljetussa vankilassa työskentelevät mainitsivat lapsi- ja perhetyön sisältävän yhteydenpitoa puhelimitse ja kirjeitse, perhetapaamiset niin valvotut kuin valvomattomat, perheleirit sekä lapsipäivät. Avolaitoksessa puolestaan lapsi- ja perhetyö on moninaista, joka perustuu pitkälti mahdollisuuksien luomiseen tapaamisten, puheluiden, lastensuojeluyhteistyön, rangaistusaikaisen kuntoutuksen sekä esimerkiksi koevapausvalmistelujen puitteissa. Yhdyskuntaseuraamustyössä lapsi- ja perhetyö näyttäytyy kaikessa työskentelyssä perhetilanteen selvittämisenä sekä asian esillä pitämisenä, perheestä ja vanhemmuudesta keskusteluna. Järjestöpuolella lapsi- ja perhetyö on laaja-alaista, käsittäen sekä rikollisten että heidän läheisten parissa työskentelyn lähtien aina asiakastyöstä vaikuttamistyöhön asti.

Haastatteluissa tuli ilmi asioita liittyen työntekijöiden kokemuksiin, mikä rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyössä on keskeistä. Lisäksi keskustelua syntyi työn haasteellisuudesta sekä ajatuksia lapsi- ja perhetyön kehityskohteista. Ensimmäinen keskeinen asia lapsi- ja perhetyössä, niin vankilan, yhdyskuntaseuraamustoimiston kuin järjestöpuolen työtehtävissä, on lapsen edun huomioiminen.

”...pitää lähteä siitä mitä se lapsi kulloinkin tarvii ja nimenomaan niin, että toisaalta lapsi edellä eli onko sinne olemassa virallista huoltajuutta, millaista se vanhemmuus on ollut ennen vankilaan tuloa ja mikä olisi sitten parempi tilanne kun vapautteen suunnitellaan seuraavaa siirtoa.” (1)

Lapsen edun huomioiminen näkyy myös yhdyskuntaseuraamustoimiston arjessa. Rangaistusajansuunnitelmia tehdessä kartoitetaan onko perhettä ja selvitetään puolison ja lasten pärjääminen, kun toinen vanhemmista lähtee vankilaan. Myös esimerkiksi yhdyskuntapalveluun tuomittaessa tulee huomioida tuomitun perhetilanne.

”Esimerkiksi yhdyskuntapalvelu, jossa jo selvitysvaiheessa tiedustellaan onko lapsia ja jos mahdollisesti tulee yhdyskuntapalvelu niin miten esimerkiksi yksinhuoltaja aikoo saada lapsen hoidon järjestymään, kun se ei oo lähtökohtaisesti hyväksyttävä syy olla pois palvelusta...” (4)

Lastensuojelulaki edellyttää lapsen hoidon ja tuen tarpeen selvittämisen, kun vanhempi aloittaa rangaistuksen suorittamisen. Suljettu vankila asettaa omat haasteensa lapsen edun huomioimiselle työssä, mutta tärkeää on esimerkiksi kiinnittää huomiota lapsen kohtaamiseen kun hän tulee tapaamaan vanhempansa.

”Tietyllä tapaa sen lapsen näkökulman tuominen osaksi vankilan työtä...kuitenkin meillä on vanki se meiän asiakas ja vangin kanssa tehdään töitä ja se aiheuttaa tiettyjä semmosia rajoitteita et miten me voidaan sitä lasta huomioida...” (5)

Useampi haastateltavista korosti lapsen edun huomioimisessa olevan tärkeää, ettei asioita hoideta lapsen kustannuksella. Vanhemmuutta tulee tukea, mutta tärkeää on pitää mielessä, mikä on lapselle parasta.

”...kun sitä vanhemmuutta tuetaan niin se lapsi tulis kokoajan enemmän ja enemmän huomioitua, mutta ei niin että sitä vanhemmuutta tuetaan lapsen kustannuksella. Ei siitä ei ole kysymys. Vaan että toki lapsihan tarvii ihan itsensä vuoksi omaa tukea, et se ois ihan oma erillinen sektorinsa mikä pitäis huomioida.” (9)

Toinen keskeinen asia rikossuraamusalan lapsi- ja perhetyössä on yhteistyön merkitys ja jatkumoiden luominen. Yhteistyön merkitys tahojen kanssa, jotka osaltaan huolehtivat lapsesta, ovat tärkeitä niin vankila-, yhdyskuntaseuraamustoimisto- kuin järjestöpuolella.

”Tärkeänä osana se yhteistyö lastensuojelun kanssa, tavallaan se että miten yhteistyötaidot niitten tahojen kanssa, jotka siitä lapsesta huolen pitää.” (1)

Yhteistyön merkitys korostuu myös yksiköiden sisällä tehtävässä työssä ja havaintojen jakamisessa työntekijöiden kesken. Tiedon jakaminen auttaa muodostamaan kokonais kuvan esimerkiksi vangin vanhemmuudesta. Vartijoilla on monesti paljon tietoa siitä, miten vanki tuo esille omia perheasioita kun taas ohjaajilla puolestaan tieto tulee lähinnä vastaanottojen kautta käydystä keskusteluista.

”Pystyy huomaamaan mikä on todellista ja onko ne asiat siellä siviilissä niinku sanotaan, niin se on voimavara ettei vaan kuuntele ja ehkä usko mitä se sanoo vaan juuri se kokonaisuus ratkaisee...tiedon jakaminen.” (2)

Kaksi haastateltavista nosti esille jatkumoiden merkityksen vankeudesta vapauteen. Jatkumoiden avulla voitaisiin mahdollistaa paremmat mahdollisuudet vanhemmuuden toteutumiselle niin vankeusaikana kuin sen jälkeenkin, ettei kaikki tehty työ valuisi hukkaan. Varsinkin lapsen

pettymys voi olla suuri, jos hänen ajatuksissa on ollut saada vanhempi vihdoinkin takaisin elämänsä ja sitten tapahtuukin jotain odottamatonta.

”On ehkä haastavaa, että me tehdään muurien sisällä hienoja suunnitelmia, on valvottuja tapaamisia missä lapsen toiveet taas kasvaa, sit on perheleirejä missä useemman vuorokauden aikana ikään kuin sen perheen toiveet kasvaa ja lasten toiveet kasvaa. Ja sit kun elämä ei mee niin, niin sit ei oikeestaan uskalla ees ajatellakaan sitä, että mikä pettymysten ketju se on siellä lapsen helminauhassa.” (1)

6.1.1 Haasteita lapsi- ja perhetyön toteuttamisessa

Työntekijöiden ajatukset lapsi- perhetyön haasteellisuudesta tulivat myös esille haastattelussa. Yhdyskuntaseuraamustyössä ristiriitaa aiheuttaviin tilanteisiin puuttuminen ja työntekijöiden vastuunajako herätti pohdintaa.

”Kuka työntekijä ottaa vastuun mimmosista asioista ja miten sitä jaetaan...ja sit just ehkä tällönsii tilanteita, että miten ja kenen pitää reagoida kun esimerkiksi tulee ilmi että vanhemmat ovat käyttäneet alkoholia. Sehän ei oo laitonta, mutta siihen sisältyy tietysti riski ja tietysti se, että kuinka ja millä tavalla siihen pitää puuttua.” (4)

Yksi työntekijöistä toi esille, sen että työskentely vangin kanssa on aina rajallista perustuen rangaistusajansuunnitelman toteuttamiseen. Kun kuvioihin tulee mukaan perhetilanne ja sen haasteet, niin työ muuttuu raskaammaksi. Tällöin työskentely ei kohdistu pelkästään vangin kanssa tehtävään työhön, vaan pitää huomioida koko perhe.

”Mitä enemmän siihen perhesuhteet ja laajempi kokonaisuus siihen työhön tulee, niin raskaammaks tulee.” (1)

Yksi työntekijöistä sanoi työn raskauden johtuvan monesti hyvin vaikeiden perhetilanteiden parissa työskentelystä, joissa ongelmat ovat kasautuneet jo vuosien ajan. Tällöin työntekijällä on mahdollisuus puuttua vain siinä hetkessä olennaisiin asioihin, mutta työntekijälläkin on rajat omalle työllensä. Kuitenkin tilanteet saattavat herättää huolta työntekijässä ja tiedon kantaminen sisällään voi tuntua raskaalta.

”Koevapausvalmisteluihin liittyy perhetilanteen selvittely tai lapsen kuuleminen, niin se tuo aina lisähuolta. Ja se huoli on se, mikä on raskas kantaa. Ja toisaalta se, että mitä mä sen tiedon kanssa teen...Ja ne ei oo nopeesti käytäviä asioita. Ne ei oo vaan toimenpiteitä jotka vaan tehdään, vaan ne oikeestaan muhimista

niissä vuosien saatossa kasvaneissa syvissä huolissa ja siinä kurjuudessa mitä ne perheet on oikeesti eläny. Ja oikeesti ylisukupolvisesti mä aattelen, että sieltä nousee omista lapsuuksista ja omista vanhemmuuksista sellasta huolta ja huono-osaisuutta...” (1)

Työn rajat on syytä muistaa varsinkin tilanteissa, joissa asiakkaan/vangin perhetilanne on monimutkainen ja haastava. Työntekijälle voi olla haasteellista miettiä, että missä kohtaa työskentely tulee lopettaa tai saada jokin yhteistyötaho tilanteen hoitamiseen mukaan. Pääosin haastateltavat pitivät resursseja riittävinä, tosin rikosseuraamusalalla asiakkaiden moniongelmaisuus ja perhetilanteiden haasteet tuovat työskentelyyn koko ajan lisää huolia, kun aiempi tilanne ollaan saatu kuntoon.

”Työn rajaaminen, että minkä setin voi tehdä ite ja kuka siitä jatkaa ja kuka on tavallaan se yhteistyökumppani, et tavallaan se siirtäminen olis tosi tärkeä.” (1)

Rikosseuraamusalalla lapsi- ja perhetyötä tehdessä on mahdollista, että ajattelee ikään kuin ”normaalin” perhetilanteen kautta, jolloin haasteeksi voi muodostua kunkin perhetilanteen näkeminen ja hyväksyminen sellaisenaan kuin se on. Yksi työntekijöistä toi hyvin esille sen, ettei perhetilannetta ole syytä lähteä muuttamaan omien ajatustensa mukaiseksi, vaan pyrkiä kunioittamaan vangin perhetilannetta sellaisena kuin se on.

”Käytännössä ongelma on se, ettei lähe sähläämään sitä perhettä tai muuttamaan sitä kuvioo jotenkin...sen perheen tai lasten ja vanhempien niinku kuvio elää, ettei lähe pakottamaan johonkin ihannemalliin tai semmoseen mikä mun päässä on.” (6)

Työn haasteellisuudesta keskusteltaessa yhdessä haastattelussa esitin kysymyksen, että onko naisvankien ja miesvankien parissa tehtävä lapsi- ja perhetyö jotekin erilaista. Järjestöpuolella toimivan työntekijän näkökulmasta naisvangit tarvitsevat mahdollisesti erilaista tukea kuin miesvangit, ja tämä voi olla haaste työntekijälle, että miten tukea vankia vanhemmuudessa, jos lapset ovat sijoitettuna jo muualle.

”Naisvangit ovat ehkä vielä huonompiosaisempia kuin miesvangit...suurimmas osas tapauksia kuitenkin on lapset sijoitettuna jollakin konseptilla, et siellä on tää ehkä tää systeemi vielä hauraampi, että silloin kun mies on vankilassa niin usein niissä tapauksissa nainen saattaa olla siviilissä odottamassa niitten lasten kaa...” (9)

6.1.2 Työntekijöiden ajatuksia lapsi- ja perhetyön kehittämisestä

Haastatteluissa keskusteltiin myös lapsi- ja perhetyön kehittämisestä. Yksi keskeinen asia, joka kaipaakaan vielä panostamista liittyy lapsi- ja perhetyön leviämiseen osaksi kaikkien ammattiryhmien työtä rikosseuraamusalalla. Haastatteluissa tuli esille, että kuntoutussektorin rinnalla turvallisuuspuolella on menty eteenpäin lapsi- ja perhetyön saralla. Kuitenkin turvallisuuspuolella lapsi- ja perhetyön toteutuminen on työntekijäkohtaisempaa, mutta monesti esimerkiksi vartioiden käymät keskustelut vangin perhetilanteesta jäävät huomioimatta ja ovat ikään kuin ”näkökymätöntä” työtä.

”Et lähityössä ylipäätään puhuttaisi enemmän lapsista ja perheestä kaikki ammattiryhmät vankilassa.” (7)

Yhdessä haastattelussa kävi ilmi yhtenäisten käytäntöjen luomisen ja vanhemmuutta tukevan ohjelmatoiminnan kehittämisen olevan tärkeää niin vankila- kuin yhdyskuntaseuraamuspuolella. Myös isä-lapsi -ryhmät koettiin hyväksi ja niitä saisi olla enemmänkin kuin tällä hetkellä on.

”Monet rikosseuraamustaustaisista niin heidän taustallaan on hirveen hauras kuva siitä, mitä se vanhemmuus voisi olla. Eli he ei oo itsekään saaneet välttämättä vanhemmuutta...sillonhan meillä täytyisi olla vanhemmuutta tukevia ohjelmia ja niitä on hyvin hauraasti tällä hetkellä tarjolla.” (9)

Yhden työntekijän näkökulmasta vanhemmuus näyttäytyy asiana, johon kannattaisi panostaa osana muuta kuntoutusta. Ainakaan vanhemmuusteeman käsittelyä ei saisi unohtaa rangaistuksen aikana.

”Uniikki malli tarvittaisi ehdottomasti, että ei se vanhemmuus jos ei sitä ole tai ole ymmärrystä siitä mitä se on, niin ei se yhtäkkiä kehity eli sitä pitää lähteä tukemaan. Ja se että vanhemmuus on kuitenkin asia, joka näyttää kiinnostavan, siihen on olemassa jo valmiina motivaatio ja sitä kannattaisi tukea.” (9)

Yksi työntekijöistä toisaalta toi esille näkökulman, ettei perhetyön kehittämiseen pitäisi liikaa uppoutua vaan nähdä perhetyö luonnollisena osana työtä. Ylipäätensä perheestä ja lapsista keskusteleminen on tärkeää perhetyötä, ja vasta tietyissä tilanteissa voi olla tarpeellista tukea enemmän perhettä. Myös asiakas/vanki voi kokea oman vanhemmuutensa hyväksyttävämpänä, kun perheen tilanteesta ei heti lähdetä etsimään tuen tarpeessa olevia asioita.

”Toisaalta perhetyö perhetyönä on ihan tärkeä asia ja sitä voidaan kehittää, mutta toisaalta jos sen voisi unohtaa, että se on luonnollista et on perheitä, on

lapsia, on puolisoita, on äitejä, on isovanhempia kaikkee tämmösiä, että siit ei tulis numeroo tällee arjessa. Sit ois nää ekstrajutut ja bonusjutut, jota järjestetään nimenomaan siihen perheen tukemiseen.” (6)

6.1.3 Kokemuksia rikosseuraamusasiakkaan vanhemmuuden tukemisesta

Seuraavaksi käydään läpi keskeisimpiä asioita liittyen rikosseuraamusasiakkaan vanhemmuuden tukemiseen. Haastatteluissa vanhemmuuden tukeminen oli keskeinen teema, sillä myös Lapset puheeksi -menetelmän tarkoituksena on lapsen tilanteen selvittämisen lisäksi pyrkiä tukemaan vanhemmuutta. Haastatteluissa kävi ilmi kaksi keskeistä asiaa, jotka tukevat rikosseuraamusasiakkaan vanhemmuutta. Ensimmäinen keskeinen asia vanhemmuuden tukemisessa on ylipääntänsä keskustelu perheestä ja lapsista.

”Asian esiinnostamista, niinku kysymyksiä myös siitä miten perhe voi, mitä heille kuuluu.” (4)

Keskusteltaessa vanhemmuuden tukemisesta kävi ilmi myös arjessa tapahtuvien vuorovaikutustilanteiden merkitys. Vanhemmuuden tukemisen ei tarvitse lähteä aina siitä, että nyt keskustellaan vanhemmuudesta, vaan esimerkiksi ohimenevät keskustelut arjessa vangin perheestä saattavat lisätä hänen ajattelua perheeseensä liittyen. Kuitenkaan arjessa tapahtuvien vuorovaikutustilanteiden merkitystä ei aina osata arvostaa ja huomioida.

”Ihan merkittävä määrä aitoa puhetta siellä on arjessa vartijoiden kesken ja työmaalla työmestarien kesken, että meiän sektorin puhe on ehkä enemmän viranomaislähtöistä helposti, että nyt otetaan puheeks nämä asiat ja setvitään niitä ja kumpaakin varmaan tarvitaan.” (6)

Yksi työntekijöistä kertoi, ettei vanhemmuutta tulee jättää huomioimatta vankilaan joutumisen seurauksena, vaan vanhemmuutta tulee tukea sekä huomioida samalla muut asiat, jotka ovat vankilaan joutumisen taustalla.

”On jokseenkin epäjohdonmukaista jättää vanhemmuus huomioimatta silloin, kun vanki joutuu vankilaan ja erilleen lapsistaan. Tietenkin kokonaisuus tulee huomioida tässäkin, kuten rikollisuus.” (8)

Toinen keskeinen asia rikosseuraamusasiakkaan vanhemmuuden tukemisessa, joka kävi ilmi haastatteluissa, on vanhemmuusidentiteetin vahvistaminen. Vanhemmuusidentiteettiä vahvistamalla voidaan puolestaan vaikuttaa rikolliseen identiteettiin.

”Perustyö on asennepuolella sitä vanhemmuuden vahvistamista.” (1)

Vanhemmuutta voidaan vahvistaa esimerkiksi tiedon antamisella ja siten ymmärryksen lisäämisellä vanhemmuudesta, pohtimalla vanhemmuutta muun kuntoutuksen rinnalla ja pohtimalla ristiriitaa vanhemmuuden ja haitallisen toiminnan välillä. Tiedon antaminen vanhemmuuteen liittyen voi lisätä asiakkaan/vangin ajattelua liittyen lapseen ja heidän väliseen suhteeseen.

”Joittenkin kohdalla se on sitä tiedon antamista, tullaan ehkä tuomion aikana isäksi tai äidiksi... niin työskentely et se lapsi asettuu sinne mieleen.” (1)

Vanhemmuuden pohtiminen osana muuta kuntoutusta sekä oman vanhemmuusroolin miettiminen ovat myös tärkeitä vanhemmuutta tukevia tekijöitä. Haastatteluissa kävi ilmi useamman työntekijän puolelta, että on tärkeää saada vanhempi miettimään omaa vanhemmuuttaan ja omaa rooliaan perheessä realistisesti.

”Yks tärkeä asia on se, että me saadaan tavallaan vanhempi miettimään et mikä se oma vanhemmuus on. Elikkä et mikä se isän rooli on, että onko se tämmönen läsnäoleva rakastava isä vai onko se sellanen isä joka on vähän vähemmän läsnä vai sellanen isä joka ei itseasiassa siihen perheeseen kuulukaan. Elikkä tavallaan senkin ymmärtäminen ja hyväksyminen, että okei etten mä ehkä olekaan tämän perheen jäsen niinku siinä mielessä, mitä me normisti ajatellaan et mikä on ydinperhe.” (5)

Vanhemmuusteeman mukana kulkeminen osana muuta kuntoutusta, esimerkiksi päihdekuntoutusta, on merkityksellistä myös siltä kannalta, että vanhemmuuden esiinnostaminen herättää miettimään haitallisen toiminnan vaikutusta omalle vanhemmuudelle. Eräs työntekijä mainitsi, että vanhemmuus saattaa jäädä hieman muiden ongelmien rinnalla varjoon, joten tulevaisuudessa olisi hyvä kiinnittää huomiota vanhemmuuden esiinnostamiseen entistä enemmän osana muuta työskentelyä.

”...on se sitten päihdekuntoutusta tai on se sitten jotain väkivallan pohtimista tai muuta niin onhan siinäkin mukana myös se näkökulma, et miten sitten tulevaisuudessa mä olen isä siinä perheessä, miten mä olen se vanhempi, mitä mun pitää tehdä/muuttaa käyttäytymisessä, että mä oikeesti ehkä pystyn paneutuu enempi.” (5)

Hyvä vanhemmus -käsityksen pohdinta saattaa nostattaa ristiriidan ajatusten ja tekojen välille ja se voi saada ihmisen tajuamaan, että oma vanhemmuus ei ole kovin hyvällä mallilla. Ristiriita voi puolestaan herättää ihmisen muuttamaan toimintaansa.

”Mut sit taas toisaalta niinku se ristiriita tekojen ja ajatusten välillä. Et mä ha-
luun olla hyvä vanhempi mut toisaalta mä teen sellaisia tekoja, jotka aiheuttaa
sellaisen ristiriidan siihen etten mä voi olla hyvä vanhempi.” (1)

6.2 Työntekijöiden kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmän käyttämisestä

Haastatteluihin osallistuneiden työntekijöiden kokemukset Lapset puheeksi -menetelmän käyt-
tämisestä vaihtelivat paljon. Osa kertoi käyttävänsä menetelmää aina kun sopiva mahdollisuus
siihen ilmenee, toisille menetelmän tietyt osat ovat saattaneet tulla osaksi keskustelua,
vaikkei menetelmää puhtaasti käyttäisikään. Kuitenkin jokaisella haastatteluihin osallistuneella
oli jonkinlaista kokemusta menetelmän käytöstä. Pilottiryhmän työntekijöillä oli kokemusta
niin mies- kuin naisasiakkaiden kanssa käydystä keskustelusta. Eniten kokemusta Lapset pu-
heeksi työskentelystä oli avolaitoksessa työskentelevällä sekä järjestöpuolen työntekijällä. Sul-
jetuissa vankiloissa Lapset puheeksi -menetelmää on käytetty jonkin verran, ja yhdyskuntaseu-
raamuspuolella työskentelevällä ei ollut myöskään paljoa kokemusta, tosin menetelmä ihan
hyvin soveltuu sillekin puolelle.

Haastateltavien mukaan Lapset puheeksi -menetelmän käyttämahdollisuutta on hyvä tarjota
kaikille vanhemmille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jolloin ihminen itse saa päättää
tarttuuko mahdollisuuteen vai ei. Työntekijöiden kokemukset menetelmän käytöstä olivat po-
siitiivisia. Seuraavaksi tarkastellaan työntekijöiden kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmästä,
niin hyötyjä kuin haasteita, kuntoutus- ja turvallisuuspuolen näkökulmasta sekä asiakkaiden suh-
tautumista menetelmän käyttöön. Lopuksi vielä haastateltavien kehitysideoita menetelmään
liittyen sekä ajatuksia siitä, miten menetelmä saataisiin juurrutettua osaksi rikosseuraamusalan
lapsi- ja perhetyötä.

6.2.1 Menetelmän hyödyt ja haasteet rikosseuraamusalalla

Haastatteluissa keskusteltiin Lapset puheeksi -menetelmän käyttämiseen liittyviä hyötyjä ja
haasteita, joita käydään läpi seuraavaksi. Työntekijöiden kokemukset olivat enimmäkseen po-
siitiivisia, ja menetelmä nähtiin hyödyllisenä ja helppona, mutta toki haasteitakin menetelmän
käyttämisessä on rikosseuraamusalan työssä.

Kaikissa haastatteluissa työntekijät mainitsivat Lapset puheeksi -menetelmän hyväksi työka-
luksi osaksi rangaistusajan työskentelyä. Lapset puheeksi -menetelmän käyttö koettiin työsken-
telyä tukevaksi, ja sen avulla muodostui luonteva jatkumo lapsista ja perheestä keskustele-
mälle.

”...vanki on halunnu mun kanssa jutella jostakin asiasta tai yleensä perheeseen liittyvästä asiasta niin sitten sen jatkumona on keskusteltu siitä, et mitä jos käytäs tätä läpi ja on ollu vankeja joitten kanssa oon sitten neuvonpitookin ehdottanu.” (5)

Lapset puheeksi -menetelmän koettiin toimivan työskentelyä helpottavana menetelmänä. Vanhemmuutta voi ottaa puheeksi monin tavoin, mutta kaikkia asioita ei tule tällöin välttämättä huomioida. Menetelmä antoi ikään kuin raamit työskentelylle. Menetelmää käyttäen tulee systemaattisesti keskusteltua vanhemmuudesta ja lapsista sekä se auttaa kohdentamaan työskentelyn olennaisiin asioihin. Keskustelun aloittaminen koettiin myös helpoksi, kun käytettiin Lapset puheeksi -menetelmää.

”Kyllä se työntekijälle luo semmosta turvallisuuden tunnetta, kun on muistilista tai tällöinen tsekkauslista.” (6)

Lapset puheeksi -menetelmä nähtiin soveltuvan monenlaisiin tilanteisiin, joten sen käyttämahdollisuudet ovat laajat. Toki menetelmän käytössä tulee huomioida tilannekohtaisuus, mutta pääosin menetelmää voi ja kannattaakin käyttää asiakkaiden/vankien kohdalla, joilla on lapsia.

”Kaikkien vankien kanssa jolla lapsia on ja lapset on tullu puheeksi puheeksiotamalla tai luonnollisesti ne on tullu puheeksi, niin voi käyttää.” (6)

Myös järjestöpuolella työskentelevä koki menetelmän käyttämisen toimivan kaikissa tilanteissa, joissa lähdetään puhumaan asiakkaan vanhemmuudesta ja lapsista. Kun menetelmän kokee hyväksi, niin tällöin sen käyttämisestä tulee osa arkea.

”...jos meille tulee asiakas tähän ja käy ilmi että hänellä on lapsia, niin sehän on ihan näppärä sit tehdä ja käydä läpi ja se nimenomaan antaa sitä tietoa ja antaa myöskin sitä, mitä ei tiedä et sekä että ja sit pystyy fokusoimaan sitä työskentelyä.” (9)

Haastatteluihin osallistuneiden työntekijöiden näkökulmasta perustiedon kartoittaminen asiakkaan/vangin perhetilanteesta ja erityisesti lapsista tulee hyvin tehtyä Lapset puheeksi -menetelmää käyttäen. Menetelmän avulla saadaan myös tietoa siitä, kuinka hyvin vanhempi on tietoinen lapsen asioista.

”...se on vähän sitä pohjatyön tekemistä tai ei niin vähänkään, mut voidaan keskustella ja sitten herää niitä ajatuksia siitä lapsesta ja vanhemmuudesta.” (2)

”Selkeesti tulee myös näkyväksi se, että mitä vanhempi ei tiedä sen lapsen elämän arjesta, tuen tarpeesta, haavoittuvuuksista ja näistä, et se tulee jotenkin niin systemaattisesti siinä näkyville.” (9)

Työntekijöiden kokemusten perusteella menetelmä toimii hyvin lapsen hoidon- ja tuen tarpeen selvittämisessä varsinkin rangaistuksen alkuvaiheessa. Menetelmää käyttäen saadaan perhetilanne huomioitua kokonaisuudessaan ja tarkasteltua vanhemmuutta eri näkökulmista. Aiemmin lapsen tuen tarpeen selvittämiseen ei ole ollut mitään varsinaista menetelmää avuksi.

”Tää on menetelmä mun mielestä siitä näkökulmasta, et meidän pitäis selvittää sitä lapsen hoidon ja tuen tarvetta, niin siinä yhteydessä kun ajatellaan esimerkiksi tutkintavankiloita tai jos siviilistä suoraan tulee meille joku niin sen menetelmän käyttäminen antaa pohjaa siihen, et me oikeesti saadaan tietoo, kun aikasemminhan on ollut se tapa et on käyty kysymässä, et mites se sun perhe voi siellä.” (5)

Kuten aiemmin ollaan jo mainittu, että rikosseuraamusasiakkaan vanhemmuuden tukemisessa on tärkeää nostaa vanhemmuutta keskusteluun, vahvistaa vanhemmuuden identiteettiä sekä lisätä tietoutta vanhemmuudesta, niin Lapset puheeksi -menetelmässä nämä asiat tulevat esille. Lapset puheeksi -menetelmää käyttämällä voidaan tukea vanhemmuutta huomioiden lapsi kokoajan työskentelyssä, ja mahdollisesti parantaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta.

”Puhutaan lapsesta, että ei puhuta vanhemmasta ja vanhemman ongelmista ja kun me ollaan hirveen ongelmakeskeisiä rikosseuraamusalalla...niin tässä onkin nyt enempi se, että miten sä voit tukea niitä vahvuuksia...voi tulla se kokemus sille isälle et mähän voinkin täältä käsin tehdä jotakin, et ei niin että vaikka mä oonkin täällä...ja vankila ei tue tätä mun perhesuhdetta yhtään ja kaikki on vaan niin hankalaa ja sit kun käydäänkin sitä keskustelua ja sitten vaan se, että jos sä nyt lähetät vaikka vaan sen syntymäpäiväkortin, että mitä se merkitsee sille lapselle niin sit tuleekin, et okei enpä ajatellut sitä tosta näkökulmasta, että se on musta itsestäkin kiinni asiat.” (5)

Haastatteluissa useampi työntekijä toi esille vanhemmuuden identiteetin vahvistamisen toimivan osana rikollisesta identiteetistä irrottautumisessa. Ylipäättänsä lapsista ja perheestä puhuminen saa asiakkaan/vangin näkemään itsensä myös isänä tai äitinä. Itsensä näkeminen vanhempana puolestaan voi lisätä halua puhua vaikeista asioista myös lapsille. Vanhemman vastuuseen kuuluu huolehtia lapsesta ja siten lapsen ymmärryksen lisääminen tilanteeseen liittyen on osa vanhemman välittämistä lapsesta.

”Ehkä nimenomaan Lapset puheeksi -menetelmä vahvistaa vanhemmuuden identiteettiä heikentämällä rikollista identiteettiä...menetelmällä tavallaan on vahvistettu vanhempaa vastaamaan lastensa kysymyksiin ja toisaalta käsitteleen sitä kipua...sitä aikuisen kipua kohden, mikä tuottaa tavallaan sen muutoksen ehkä käytöksessä ja ehkä valinnoissa.” (1)

Lapset puheeksi -menetelmässä on keskeistä käydä läpi yhdessä vanhemman kanssa lasta suojaavia ja haavoittavia tekijöitä. Nämä käsitteet voivat olla vieraita monille, mutta ne on hyvä ymmärtää, kun käydään läpi lapsen elämäntilannetta. Esimerkiksi tiedon antaminen ja tilanteen tiedostaminen voivat toimia ennaltaehkäisevinä asioina.

”Tiedostamalla lasta suojaavat tekijät voidaan ennaltaehkäistä sitä, et myöskään se rikollinen ajattelu ei periytyis enää niille lapsille, eihän kukaan vanki halua että hänen lapsensa vankilaan joutuu.” (1)

Lapset puheeksi -menetelmän vaikuttavuus voi parhaimmillaan olla se, että pystytään katkaisemaan ongelmien ylisukupolvisuuden kierre. Tämä on hyvä huomioida, että melko pienellä panostuksella, kuten Lapset puheeksi -menetelmän läpikäymisellä, voi olla merkittäviä vaikutuksia pidemmällä tähtäimellä.

”Parhaimmillaan, jos se vaikuttaa hyvin se vaikuttaa et sille lapselle tulee niitä suojaavia tekijöitä, mikä suoja toisaalta siltä ylisukupolvisuudelta.” (1)

Tutkimushaastatteluissa ilmeni myös haasteita liittyen Lapset puheeksi -menetelmän käyttämiseen rikosseuraamusalalla. Työntekijöiden näkökulmasta menetelmän käyttäminen kohtaa tietynlaisia haasteita liittyen käyttöajankohtaan, vähäiseen arkivanhemmuuteen, resurssien riittämättömyyteen jatkaa keskusteluista neuvonpitoon ja perheinterventioon saakka sekä lapsen tukemisen haasteisiin tuomion eri vaiheissa.

Haastatteluissa keskustelua herättänyt pohdinta liittyen Lapset puheeksi -menetelmän käyttöajankohtaan liittyy samalla lapsen tukemisen haasteisiin. Eli miten tukea lasta tuomion eri vaiheissa ja miten ottaa menetelmää käyttäessä huomioon esimerkiksi tiukasti suljetun vankilan rajoitukset pitkää tuomiota suorittavan vanhemman mahdollisuuksissa tukea lastansa. Kuitenkin menetelmän käyttäminen nähtiin erityisesti tuomion alkuvaiheessa hyvänä ja tarpeellisena.

”Akuutein tilanne on melko varmasti silloin, kun rikos on tapahtunut ja vanki on joutunut kiinni. Tässä vaiheessa mukana on usein myös lastensuojelullisia toimia. Vangin ja lasten arki on muuttunut akuutisti ja huolia on varmuudella herännyt.” (8)

Yhden haastateltavan mukaan menetelmän läpikäyminen useampaan kertaan voi olla hyödyllistä. Esimerkiksi tuomion alkuvaiheessa menetelmän avulla saadaan perustieto lapsen ja perheen tilanteesta, ja tuomion edetessä voidaan tarkastella uudelleen, mihin suuntaan vanhemmuus on lähtenyt kehittymään.

”Ja mikäänhän ei estä tekemästä sitä uudelleen sit niinku uusimaan sitä.”(9)

Työntekijöiden kokemusten mukaan Lapset puheeksi -menetelmän käyttäminen on vielä melko sattumanvaraista. Haasteena on, ettei ole yhtenäisiä käytäntöjä siitä, missä vaiheessa menetelmää olisi järkevintä käyttää. Menetelmän käyttämisen oikea-aikaisuutta tulisi miettiä koko rangaistusajan kannalta.

”Missä kohtaa vanhemmuutta, tuomiota, on aikaa paneutua tähän et se on vähän sattumanvaraista vieläkin. Et just resurssien puutteessa, et sitä kun ei säännönmukaisesti kaikkien kanssa tehdä. Voi olla et ne ehkä hyvät kohdat jää hyödynättä ja sitten tehdään ei niin hyvien asiakasperheitten kanssa.” (1)

Varsinkin suljetun vankilan näkökulmasta Lapset puheeksi -menetelmän käyttäminen kohtaa haasteita. Jos vanhempi on ollut vankilassa muutaman vuoden ja muutama vuosi on vielä jäljellä, niin tällöin voidaan olla tilanteessa, jossa hän ei tiedä paljoa lapsen arjesta eikä siksi osaa tukea lastansa. Myös ajatukset vapautumisen jälkeisestä ajasta saattavat tuntua etäisiltä, eikä ole selkeää ajatusta siitä, millainen rooli tulee olemaan lapsen elämässä.

”Omat haasteensa siitä näkökulmasta, kun meillä on niin pitkätuomioisia ja tuomion alkuvaiheessa olevia...sehän haaste siinä on, kun pitäis miettiä et mites se isä tukee sitä lasta sitten näissä haavoittuvuuksissa ja/ tai vahvuuksissakin, että ne pysyy vahvuuksina, niin tavallaan se että kun se meidän keino niin näissä tilanteissa on sitten ne puhelinsoitot ja tapaamiset.” (5)

Lapset puheeksi -menetelmää käyttäessä työntekijät olivat törmänneet siihen, että vähäinen kokemus vanhempana olosta lapsen arjessa on haaste, kun keskustelua käydään. Tällöin jää paljon aukkokohтия, mikä puolestaan voi vähentää entisestään asiakkaan/vangin vanhemmuusidentiteettiä. Toisaalta aukkokohdat näyttäytyivät työntekijöiden näkökulmasta mahdollisuuksina antaa vanhemmalle tehtäväksi selvittää asioita, joita ei tiedä.

”On aika paljon niitä kysymyksiä, että miten se lapsi tekee tätä ja miten se tekee tota, niin ne on tietysti semmosia haasteellisia kysymyksiä, kun ei välttämättä sen lapsen kanssa olla vähään aikaan oltu.” (5)

Lapset puheeksi -menetelmiin sisältyy keskustelu, neuvonpito sekä perheinterventio. Kuitenkin rikosseuraamusalalla työskentelevien kokemusten mukaan Lapset puheeksi -työ jää usein keskusteluihin. Avolaitoksessa on hyvät mahdollisuudet järjestää neuvonpitojakin, mutta perheinterventiot ovat puolestaan liian työläitä. Suljetussa vankilassa neuvonpidotkin voivat muodostua haasteellisiksi järjestää, joten työskentely jää enimmäkseen keskusteluihin.

”Paljon toki Lapset puheeksi ihan pelkkiä keskusteluja, et mikä ei sit oikeestaan johda mihinkään, mut sitten toisaalta jos sieltä niit haavoittuvuuksia löytyy ja neuvonpito on helppo järjestää niin toki sit lähetään siihen...mut sitten meil on kolmesta interventiokeisistä kokemusta...niin se on jotenkin aika raskassoutunen menetelmä vankilaan, et se aiheuttaa niin paljon järjestelyjä et resurssit tulee siin kohtaa vastaan, mutta mielenkiintosisia ne on...mutta ei oikeen tästä työtehtävästä käsin oikeen pysty.” (1)

6.2.2 Menetelmä kuntoutus- ja turvallisuuspuolen näkökulmasta

Haastatteluissa jokainen työntekijä korosti Lapset puheeksi -menetelmän käyttömahdollisuutta aivan kaikille ammattiryhmille. On kyse sitten vartijasta tai ohjaajasta, niin menetelmä nähtiin helppona ja nopeana menetelmänä käydä läpi työtehtävästä riippumatta. Vielä tällä hetkellä ainakin menetelmä on laajemmin käytössä kuntoutuspuolen työntekijöillä, toki turvallisuuspuolen osaajia on myös osallistunut koulutuksiin ja osa on käyttänytkin menetelmää työssä.

”Aivan loistava menetelmä, että se jotenkin inhimillistäs sitä kontaktia ja sitten et se on niin selkee sapluuna...niin se ei vaadi sen kummempaa osaamista, et se sapluuna itsessään antaa ne mahdollisuudet...” (9)

Menetelmän käyttäminen osana vanhemmuudesta ja perheestä keskustelua näyttäytyi ainoan tutkimukseen osallistuneen turvallisuuspuolella työskentelevän näkökulmasta myös mahdollisesti turvallisuutta lisäävänä.

”Vuorovaikutus kaikin tavoin on osa turvallisuutta ja siten vuorovaikutuksen ”laajentaminen” parantaa turvallisuutta. Mielestäni vertaisena vanhemmuudesta puhuminen korottaa kynnystä fyysisen väkivallan suhteen vangin ja virkamiehen välillä.” (8)

Lapset puheeksi -menetelmän käyttäminen kohtaa kuitenkin haasteita esimerkiksi vartijan tai rikosseuraamusesimiehen työssä. Haasteita luovat lähinnä rakenteet sekä ajankäytölliset mahdollisuudet, jolloin menetelmän läpikäyminen ei onnistu.

”Valvontapuolella se työaika varmaan on se isoin kysymys, että miten saa rauhoitettua sellaisen hetken että pystyy, kun ei oo sitä kyse että mä puol tuntia saan tästä vaan että kun siin täytyy varautua et siihen voi mennä kun ei tiedä sitä aikaa mitä siihen menee.” (5)

Haastatteluun ainoana turvallisuuspuolen työntekijänä osallistunut kertoi myös ajankäytön olevan este Lapset puheeksi -menetelmän käytölle.

”Puhtaaseen Lapset puheeksi -menetelmän säännölliseen käyttöön oma työaikani ei tälläkään hetkellä riitä.” (8)

Vaikkei Lapset puheeksi -menetelmän käyttäminen kaikille työntekijöille ole luontevaa tai muodostuu ajankäytöllisiä haasteita, niin silti menetelmä voi antaa jotain työskentelyn tueksi. Esimerkiksi tieto lasta suojaavista tekijöistä on hyvä kaikille ammattiryhmille.

”Lasta suojaavat tekijät eli se ajattelutapa puskee läpi jokaisen vangin kohdassa, alkaa rekisteröimään et onks siel niit suojaavia tekijöitä, niin ehkä perustieto valvonnalle ois ehkä hyvä, että vaikka ottavat tapaaajia vastaan niin heillä ois koko aika selkärangassa lasta suojaavista tekijöistä tieto.” (1)

Myös Lapset puheeksi -menetelmään liittyvien aiheiden ottaminen osaksi omaa työskentelyä voi toimia joillekin työntekijöille luontevana ja riittävänä muodostaessa hyvää keskustelua vanhemmuudesta. Keskeistä ei ole se, kuinka moni työntekijöistä hallitsee menetelmän käytön, vaan se, että kaikki näkisivät menetelmän tuomat positiiviset hyödyt.

”Suurempana osana otin omaan lähityöskentelyyn mukaan osittain menetelmään liittyviä aiheita, kuten vanhemmuudesta puhumisen, lapsista keskustelemisen ja siten tietynlaisen vertaislähestymisen.” (8)

”Varsinaisen menetelmän toteuttamisen osalta ihan kaikkien ei tarvitse menetelmää hallita, mutta ensisijaista on, ettei kukaan vastusta sen käyttöä ja siten mitätöi menetelmän mahdollisuuksia vaikuttamisessa.” (8)

6.2.3 Asiakkaiden suhtautuminen menetelmän käyttöön

Lapset puheeksi -menetelmän toimivuus perustuu pitkälti myönteisessä ilmapiirissä käytyyn keskusteluun. Haastatteluissakin tuli esille, että työntekijät kokivat menetelmän toimivana ja napakkana, jolloin asiakkaalle/vangille muodostui keskustelusta hyvä kokemus.

”Positiivinen lataus ja miten mielellään siitä vangin roolista tai identiteetistä siirrytään siihen vanhemman rooliin, että se on positiivinen asia vangin elämässä puhua omista lapsista.” (3)

Lapset puheeksi -menetelmällä voidaan myös vahvistaa vanhemman ajatuksia tulevaisuuden suhteen sekä miettiä yhdessä, miten perhettä voisi tukea. Työntekijöille oli näyttäytynyt vankien positiivinen suhtautuminen käydä läpi perheen tukemisen mahdollisuuksia. Puolestaan yhdyskuntaseuraamustoimistossa vastaan oli tullut joitain asiakkaita, jotka eivät syystä tai toisesta olleet halunneet syventyä käymään läpi mahdollista tuen tarvetta.

”Päästään aika hyvällä ilmapiirillä kiinni kipeisiin asioihin missä kuitenkin on se toivon ilmapiiri, että miten tästä mennään eteenpäin ja onhan näit ihmisiä täällä jotka kantaa tätä settiä ettei sun yksin tarvii eikä lapsen yksin tarvii.” (1)

Menetelmän keskeisenä ajatuksena on saada vanhempi kertomaan avoimesti asioista esimerkiksi vankeudesta lapselle. Kun vanhempi ja työntekijä käy avoimesti keskustelua asioiden kertomisen vaikeudesta, niin tällöin vanhemman kynnys voi madaltua asian puheeksi ottamisen suhteen lasten kanssa.

”...menetelmäkin sallii, että lapsi ei ole kuitenkaan mikään tyhmä tai ettei hän aavistais asioita vaikka onkin pieni, et lähinnä se vanhempi suojelee itseään jos hän ei kerro.” (2)

Myös asiakkaiden/vankien palautteet menetelmän käyttämisen jälkeen kertovat hyvin menetelmän toimivuudesta ja siitä, kuinka tärkeää on puhua vanhemmuuteen ja lapsiin liittyvistä asioista rangaistuksen aikana.

”Perheet on antanu palautetta, että mä luulin et mä oon siellä syytetyn penkillä tai mä luulin et mua kuulustellaan, et näillä on tosi paljon kokemusta siitä, että ne on yllättyneitä siitä ja sillan sitä menetelmää halutaan lisää.” (1)

6.3 Työntekijöiden kehitysideoita Lapset puheeksi -menetelmään liittyen

Olennaista oli selvittää työntekijöiden ajatuksia menetelmän kehittämiseen liittyen, jotta Lapset puheeksi -menetelmästä saataisiin muokattua rikosseuraamusalalle sopiva. Kehitysideat liittyivät sekä Lapset puheeksi -menetelmän sisältöön että menetelmän suunnitelmalliseen käyttöön.

Pilottiin osallistuneet työntekijät ovat käyttäneet työssään Lapset puheeksi -menetelmän käsikirjaa, joka on suunnattu mielenterveyspuolelle. Haastatteluihin osallistuneet työntekijät nostivat esille muutamia asioita, joita olisi hyvä huomioida, kun rikosseuraamuspuolelle ollaan laatimassa omaa Lapset puheeksi -menetelmän käsikirjaa. Käsitteet tulisi muokata rikosseuraamusalalle soveltuviksi sekä joitakin sisältöön liittyviä ehdotuksia tuli ilmi haastatteluissa.

Lapset puheeksi -menetelmässä tulisi huomioida myös vähäisempi vanhemmuus. Rikosseuraamusalalla kohtaa monesti vanhempia, jotka eivät välttämättä ole hetkeen viettäneet arkea lastensa kanssa. Vähäinen arkivanhemmuus ei kuitenkaan saisi vaikuttaa Lapset puheeksi -menetelmän käyttämiseen, vaan erilaiset kokemukset vanhempana olemisesta tulisi huomioida menetelmässä. Tästä johtuen onkin ollut puhetta, että rikosseuraamusalalle tulisi kaksi erilaista Lapset puheeksi -käsikirjaa, joista toinen soveltuisi haasteellisempaan ympäristöön eli suljettuun vankilaan ja toinen olisi heille, joiden vanhempi-lapsisuhde on läheisempi sekä yhteydenpito on tiiviimpää.

”...että se soveltuis niissäkin tilanteissa, joissa sinne tulee kauheesti sitä en tiedä -osiota, että se ei ois vanhemmallekaan semmonen kokemus niinkun mikä tää juttu nyt oli, että mä en osannut oikeen mitään sanoa, että jotenkin se soveltuis myös niille vanhemmille, joilla se on sitten vähäisempi se yhteys, mut että se kuitenkin käytäis heidän kanssa läpi ja pystyis sitä kautta motivoimaan vaikka sitä vähäisempääkin kontaktinpitoa sinne lapseen päin...” (9)

Vähäisen arkivanhemmuuden lisäksi Lapset puheeksi -menetelmässä tulisi huomioida haastavat perhetilanteet sekä mahdolliset vanhempien väliset erimielisyydet, joihin rikosseuraamusalalla työskennellessä kohtaa.

”On useita lapsia eri äitien kanssa ja tavallaan kaikki tämmöset, et meil on aika vähän niitä niin sanotusti normaali perheistä tulevia, et jos ajatellaan siinä mielessä...se on niinku poikkeus et vanki tulis niinku olis siitä niin sanotusta ydinperheestä.” (5)

Yhden työntekijän kokemuksen perusteella lisätiedon saaminen lapsen kasvun haasteista osaksi Lapset puheeksi -menetelmää olisi tarpeen, sillä kaikilla työntekijöillä ei välttämättä ole paljoa tietoa lapsen kehitykseen liittyen.

”Tullu sitä jos ei oo omia lapsia tai kokemusta lapsista niin osaanko mä sitten ...haluttais tietää niistä lapsen ikäkausikehityksestä enemmän. Tieto lisää tuskaa

ja sit sitä lähtee hakemaan lisää, mut toisaalta mitä enemmän menetelmää käyt-
tää niin sitä sujuvammaks se tulee ja korva kuulee tavallaan niinku erityislap-
sista...ja et mikä on niinku tässä hetkessä se kasvun haaste.” (1)

Lapset puheeksi -menetelmässä tulisi huomioida kulttuuritaustan merkitys vanhemmuudelle ja
lisätieto aiheeseen liittyen olisi tarpeellista.

”Käsikirjaan jotenkin toivoisin jotain romanivanhemmuudesta, se on niin mys-
tiikkaa jotenkin et miten romanilapsia kasvatetaan ja mitkä on romanilapsen
suojaavia tekijöitä, että ne on aika haastavia...” (1)

”...kyl se kulttuuritausta jollain tavalla vaikuttaa siihen vanhemmuuteen ja siihen
tapaan et missä keskiössä se lapsi milloinkin on, et ehkä se kun tulee entistä
enemmän ulkomaalaisvankeja niin uhrataanko heihin paukkuja ja sit toisaalta
onko heidän lapset meidän ajatuksissa päätähtäimessä.” (1)

Päihteiden käyttöön ja rikollisuuteen liittyvien asioiden tarpeellisuus osaksi Lapset puheeksi -
menetelmää aiheutti ajatuksia sekä puolesta että vastaan. Kuitenkin Lapset puheeksi -mene-
telmän vahvuutena on keskittyä vain lapsista ja vanhemmuudesta puhumiseen, ja tällöin muita
asioita ei ole välttämättä tarpeen ainakaan liiaksi nostaa menetelmässä esille.

”Käsikirjast mietin, että siitä rikollisuudesta olis mut olis myös päihteistä tam-
monen päihdeosio, et kun se liittyy jotenkin niin oleellisesti näitten ihmisten
elämään.” (3)

”...vankeus, rikos et se niinku pitäiskö sitä sitten saada siihen jotenkin näkyväksi,
mutta se on mun mielestä vähän semmonen, että onko se toisaalta sitten toisen
keskustelun paikka. Et kuuluuko se tavallaan tohon vai pitäiskö se vaan miettiä
tavallaan jonain omana palikkana sitten.” (5)

Lapset puheeksi -työn kehittämisessä, kohti suunnitelmallisempaa vanhemmuusteeman parissa
työskentelyä läpi koko rangaistusajan, yhtenä ehdotuksena oli seurantamallin kehittäminen.
Tällöin Lapset puheeksi -työskentely tulisi kohdistettua oikein ja siten mahdollistettua työn
jatkuminen tarvittaessa.

”Tulisi kehittää jonkinlainen seurantamalli erilaisten tilanteiden suhteen. Seu-
rannan myötä voitaisi ohjata menetelmän pariin ja tarvittaessa jatkaa perhein-
tervention suuntaan, jolloin varmuudella voitaisiin vaikuttaa kokonaistilantee-
seen nykyistä paremmin.” (8)

6.4 Lapset puheeksi -menetelmän juurruttaminen rikosseuraamusosalalle

Haastatteluihin osallistuneet työntekijät kokivat Lapset puheeksi -menetelmän hyvänä ja tarpeellisena rikosseuraamusosalalle. Työntekijöiden kokemusten mukaan uusien työmenetelmien juurtuminen osaksi työskentelyä vie aikaa. Menetelmän säännöllinen käyttäminen kuitenkin tukee sitä, että se vakiintuisi osaksi lapsi- ja perhetyötä.

Lapset puheeksi -menetelmän käytön laajentamisessa valtakunnallisesti eri ammattiryhmien käyttöön on keskeisessä asemassa koulutusten järjestäminen. Haastatteluissa keskusteltiin, että menetelmän kouluttamiseen menee aikaa vain päivä tai kaksi. Koulutuksen pituus ei siis ainakaan ole este menetelmän käytön leviämislle. Pohdintaa aiheutti se, kenelle jää vastuu koulutuksista ja miten saadaan varmistettua mahdollisuus koulutukseen valtakunnallisesti kaikille alan ammattilaisille. Tähän mennessä koulutuksia on järjestetty eri yksiköissä ja kouluttajina on toiminut pilottiryhmän työntekijöitä, joilla on pätevyys kouluttaa Lapset puheeksi -menetelmää. Yhtenä ehdotuksena oli, että vuosittain järjestettäisiin esimerkiksi Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa koulutuspäivät Lapset puheeksi -menetelmään liittyen. Tällöin mahdollisuus koulutukseen olisi kaikilla. Osaaminen menetelmän käyttöön tulisi myös varmistaa jatkossa.

”Olis jatkossakin keskinäisiä tapaamisia ja mahdollisuus osallistua ihan valtakunnallisiin koulutuspäiviin, mitkä liittyy tähän menetelmään tai yleensä lapsi- ja perhetyöhön.” (4)

Kuten aiemmin jo todettiin Lapset puheeksi -menetelmän soveltuvan eri ammattiryhmien käyttöön, niin menetelmän juurruttamisessakin on keskeistä saada menetelmä mahdollisimman laajasti leviämään niin kuntoutus- kuin turvallisuuspuolella. Toki rakenteet aiheuttavat tiettyjä haasteita menetelmän käyttämiselle. Esimiesten ja johdon tuki olisi äärimmäisen tärkeää menetelmän vakiinnuttamiselle osaksi rikosseuraamusalan työntekijöiden arkea. Menetelmän käytön juurruttamisessa, esimerkiksi vartijoiden työhön, ovat lähiesimiehet keskeisessä asemassa.

”Keskeisessä roolissa menetelmän implementoinnissa ovat lähiesimiehet, joiden tulee tukea oman toimintansa kautta muiden lähityötä tekevien työskentelyä ja kannustaa esim. vartijoita käyttämään menetelmän mukaisia työskentelymalleja.” (8)

Lapset puheeksi -menetelmän juurruttamiseksi osaksi rikosseuraamusesimiesten työtä, voisi menetelmää käyttää osana rangaistusajansuunnitelman mukaista työskentelyä.

”...rikosseuraamusesimiehillekin hyvä väline käydä ransupäivityksiä ja ottaa tää esimerkiksi siihen, että hei katotaas mitä tälle sun vanhemmuudelle kuuluu.” (9)

Lapset puheeksi -menetelmän juurtumiselle haasteena on ollut menetelmän tarpeellisuuden tiedostamattomuus ylemmillä tasoilla. Haastatteluissa työntekijät kertoivat pilotin lähteneen liikkeelle hieman hätiköiden, ja vastuu menetelmän levittämisestä on jäänyt pitkälti työntekijöille.

”...tuntuu ettei risessä tiedosteta tän menetelmän tarpeellisuutta niinku ohjelmatyössä yleensäkin, et mä aattelen et siel kuljetaan niin eri svääreissä mitä tää ruohonjuuritaso tekee, et jotenkin mä olisin toivonut että pilottikin ois lähtenyt liikkeelle vähän eri tavalla, et siel ois se ylätaso jotenkin ostanu tän menetelmän ensin ja sit lähetty miettimään ja sit toistaalta pilotissa meiän harteille laski tosi paljon se, että miten me sitten levitetään tätä.” (1)

Työntekijät olivat huolissaan Lapset puheeksi -menetelmän jatkosta, että tuleeko menetelmä jäädäkseen vai johtaako puutteellinen johdon tuki siihen, että menetelmän jatko ei ole turvattu. Toki menetelmän käyttäminen tulee jatkumaan niiden työntekijöiden keskuudessa, jotka menetelmän ovat kokeneet toimivaksi. Kuitenkin tarkoituksena on ollut saada käytännön tueksi menetelmä, jolla varmistettaisiin tasapuolisesti kaikille tuomiota suorittaville mahdollisuus käydä keskustelua perheeseen ja lapsiin liittyen.

”Haaste on nyt se, että meillä pitäis meiän keskushallinnossa olla sitten tai josakin semmonen, että sieltä tulis se tietynlainen tuki ja valvonta...yks iso ongelma tässä asiassa on se, että menetelmään on nimenomaan erityishenkilöstölle koulutettu paljon ja puhuttu paljon ja jotka muutenkin tekee lapsi- ja perhetyötä paljon...kyllähän sen johdon täytyy olla se, joka sitä tukee sitten sitä juttua ettei siitä tuu vaan semmonen että juu tehkää vaan siellä, no sehän on hyvä että teette tämmöstä asiaa...oikeesti semmonen että hei mites tää niinku meillä menee ja mitä me ollaan saatu aikaseks tällä ja muuta.” (5)

7 Johtopäätökset

Tässä osiossa kuvataan johtopäätöksiä tutkimuskysymysten kautta. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat: minkälaisia kokemuksia työntekijöillä on rikosseuraamusalalla toteutettavasta lapsi- ja perhetyöstä, minkälaisia kokemuksia pilottiin osallistuneilla työntekijöillä on Lapset puheeksi - menetelmän käytöstä rikosseuraamusalalla sekä millaisia kehitysideoita työntekijöillä on Lapset puheeksi -menetelmään liittyen. Lisäksi peilaan tutkimuksen tuloksia teoriaan sekä tutkimuksiin.

7.1 Kokemukset lapsi- ja perhetyöstä

Työntekijöiden kokemusten perusteella kävi ilmi kolme keskeistä asiaa liittyen rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyöhön. Ensimmäisenä oli lapsen edun huomioimisen tärkeys. Tämä asia on vahvasti huomioitu myös Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa, jotka perustuvat pitkälti YK:n lapsen oikeuksien huomioimiseen. Rikosseuraamusalalla työskennellessä lapsen etu tulee huomioida muun muassa siten, että lapsen etu tulee turvata, lapselle tulee mahdollistaa hänen etunsa mukaisesti yhteys rangaistusta suorittavaan vanhempaansa, lapsen mielipide tulee kuulla häntä koskeissa asioissa sekä lasta tulee suojella kaikelta väkivallalta. (Rikosseuraamuslaitos 2013a, 6.)

Toisena asiana korostui yhteistyön merkitys niiden tahojen kanssa, jotka huolehtivat lapsesta sekä yhteistyö työntekijöiden välillä. Viranomaisten välinen yhteistyö on äärimmäisen tärkeää, kun arvioidaan lapsen edun toteutumista. Esimerkiksi lastensuojelun on hyvä olla tietoinen sekä lapsen näkökulmasta että vanhemman ajatuksista rangaistuksen suorittamisen aikana. (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos 2016b.) Myös työntekijöiden välinen yhteistyö koettiin tärkeäksi, kun tarkastellaan kuinka aitoa vanhemman välittäminen on lapsesta.

Kolmantena oleellisena asiana haastatteluissa kävi ilmi jatkumoiden luominen. Työntekijöillä oli huoli siitä, ettei vankilassa aloitettu perhetyö valuisi hukkaan vaan vapautumisen jälkeenkin huolehdittaisiin siitä, että perheet saavat riittävää tukea. Erityisesti lapsen kannalta on tärkeää, ettei pettymyksiä tulisi kerta toisensa jälkeen. Perheelle tulee mahdollistaa tuen saaminen vanhemman vapautumisen yhteydessä, esimerkiksi lastensuojelun avopalveluiden muodossa, mutta se kuinka hyvin jatkumoiden luominen onnistuu käytännössä on suurempi kysymys (Rikosseuraamuslaitos 2012). Perhetyön jatkumoiden luomiseen tulee siis kiinnittää yhtälailla huomiota kuin muihinkin kuntoutusjatkumoihin.

Työntekijöiden kokemusten perusteella lapsi- ja perhetyö koetaan myös haasteellisena. Haasteellisena koettiin työntekijöiden välinen vastuunjakaminen, perheen huomioiminen, huolen kantaminen vaikeista perhetilanteista, resurssien puitteissa työskentely, perhetilanteiden hyväksyminen sellaisina kuin ne ovat sekä naisvankien ja miesvankien eroavaisuudet. Elina Mäkelän tutkimus ”Vankien vanhemmuuden tukeminen ja vankien lasten huomioiminen vankisosiaalityössä” (2014) nostaa myös esille vanhemmuus- ja perhetyön haasteita. Mäkelän tutkimuksen tulokset osoittavat, että haasteita työlle aiheuttavat resurssi- ja aikapula, vanhemmuuden ongelmat sekä rakenteiden luomat haasteet. Mäkelän tutkimuksen tulokset lapsi- ja perhetyön haasteista ovat samansuuntaisia tämän tutkimuksen kanssa. Tässäkin opinnäytetyössä korostui perhetilanteiden monimutkaisuus ja vuosien saatossa kasvaneet ongelmat, jolloin resurssit tulevat vastaan ja täytyy priorisoida työntekeä.

Pohdinta lapsi- ja perhetyön kehittämisestä toi esille ajatuksia liittyen lähityön merkitykseen ja jokaisen ammattiryhmän vastuuseen puhua enemmän tuomitun kanssa hänen perheestä. Lisäksi vanhemmuutta tukevan ohjelmatoiminnan kehittämiseen tulisi entistä enemmän panostaa. Puolestaan yhtenä näkökulmana oli se, ettei liikaa kehitettäisi lapsi- ja perhetyötä vaan nähtäisiin asia luonnollisena osana työtä. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjauksissa (2013a, 30) on nostettu esille, että perhetyö kuuluu osaksi jokaisen Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen työtehtäviä. Lähityöhankkeen tarkoituksena onkin ollut tehostaa rangaistuksen aikaista työskentelyä ja lisätä kaikkien ammattiryhmien tekemän työn merkitystä osana muu- tostyötä. Näin ollen myös perhetyön tekeminen kuuluu osaksi jokaisen ammattiryhmän työtä, ja tärkeää onkin korostaa arjessa tapahtuvien keskustelujen merkitystä perheasioihin liittyen. (Rikosseuraamuslaitos 2016b.) Arjen vuorovaikutustilanteiden arvostaminen on osaltaan sitä luonnollista perhetyötä, jolloin kehittäminen voitaisiin siirtää sivummalle ja samalla antaa tilaa lapsi- perhetyön luonnolliselle toteutumiselle osana työtä.

Osa vanhemmuutta tukevan ohjelmatoiminnan kehittämistä on Lapset puheeksi -menetelmän saaminen osaksi rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyötä. Lapsi- ja perhetyön linjauksissa on nostettu esille, että työssä tulee ottaa käyttöön vanhemmuutta käsittelevä ohjelma ja sen lisäksi koota yhteen vanhemmuutta ja parisuhdetta tukevat menetelmät, joita voi työssä hyödyntää. (Rikosseuraamuslaitos 2013a, 22.) Näin ollen on äärimmäisen tärkeää, että Lapset puheeksi -menetelmän juurruttaminen rikosseuraamusalalle tulee onnistumaan ja että siihen löytyisi tahtotilaa niin johtotasolla toimivilta kuin perustason työntekijöiltä.

Haastatteluiden perusteella rikosseuraamusasiakkaan vanhemmuuden tukemisessa on tärkeää käydä keskustelua aiheeseen liittyen niin suunnitelmallisesti kuin arjessa tapahtuvan vuorovaikutuksen kautta. Lisäksi on tärkeää vahvistaa ihmisen vanhemmuusidentiteettiä ja pohtia vanhemmuutta osana muuta kuntoutusta ja näin ollen herättää jopa ristiriitaa vanhemmuuden ja haitallisen toiminnan välille. Elina Mäkelän tutkimuksessa ”Vankien vanhemmuuden tukeminen ja vankien lasten huomioiminen vankisotiaalityössä” (2013) käy ilmi samansuuntaisia asioita liittyen rikosseuraamusasiakkaan vanhemmuuden tukemiseen kuin tässäkin tutkimuksessa. Mäkelän tutkimuksen tuloksissa sosiaalityöntekijöiden näkemykset keskeisistä asioista vangin vanhemmuuden tukemisessa liittyivät keskustelujen merkitykseen vanhemmuudesta, ohjauksen antamiseen ja tiedonantoon mahdollisuuksista, vastuuttamiseen sekä asioiden hoitoon ja rinnalla kulkemiseen.

7.2 Kokemukset Lapset puheeksi -menetelmästä

Työntekijöiden kokemukset Lapset puheeksi -menetelmän käytöstä olivat pääosin positiivisia ja menetelmä koettiin tarpeelliseksi työvälineeksi erityisesti lapsen hoidon ja tuen tarpeen selvittämisessä. Haastatteluiden perusteella Lapset puheeksi -menetelmä soveltuu hyvin avolai-

toksen arkeen sekä avoseuraamusten parissa työskentelyn tueksi, suljetussa vankilassa menetelmän käyttäminen voi puolestaan kohdata haasteita enemmän. Menetelmän tarpeellisuutta puoltaa se, että Lapset puheeksi -työtä tehdään myös muissa maissa kuin Suomessa. Esimerkiksi Ruotsissa ja Australiassa käytetään vastaavanlaista menetelmää. (Solantaus 2015, 69.) Menetelmän käytön laajeneminen maailmalla kertoo siitä, että se toimii työskentelyn tukena ja sen avulla voidaan ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä.

Haasteet menetelmään liittyen johtuvat pitkälti vielä siitä, että menetelmästä ei olla saatu muokattua versiota rikosseuraamusalalle. Pohdintaa herätti menetelmän käyttöajankohta, vähäisen arkivanhemmuuden merkitys, lapsen tukemisen haasteet vankilasta käsin sekä resurssien puute jatkaa Lapset puheeksi -työtä keskusteluista eteenpäin. Esimerkiksi vangin mahdollisuudet tukea lastansa voivat rajoittua puhelinsoittoihin ja kirjeisiin sekä vankilassa järjestettyihin tapaamisiin. Tällöin menetelmässä tulisi huomioida vähäisempikin vanhemmuus, ja kannustaa ihmistä pienillä teoilla näyttämään lapsen olevan vanhemmalle tärkeä.

Työntekijöiden kokemukset menetelmän helppoudesta tukee ajatusta siitä, että Lapset puheeksi -menetelmä on oiva työväline kaikille ammattiryhmille käytettäväksi. Menetelmän käyttäminen ei edellytä mitään erityistä osaamista, vaan menetelmä antaa selkeät raamit keskustelulle. Lähinnä rakenteet ja ajan löytyminen voivat toimia esteenä menetelmän kokonaisvaltaiselle käyttämiselle varsinkin turvallisuuspuolen henkilöstön näkökulmasta. Toisaalta lähityöhön panostaminen yksiköissä tulee edellyttämään esimerkiksi vartijoilta uudenlaista osaamista ja työotetta, jolloin Lapset puheeksi -menetelmän hyödyntäminen keskusteltaessa vangin kanssa hänen lapsista ja perheestä voisi toimia työskentelyn tukena. (Rikosseuraamuslaitos 2016b.)

Asiakkaat/vangit ovat suhtautuneet Lapset puheeksi -menetelmän käyttämiseen hyvin ja heille se on näyttäytynyt hyvänä mahdollisuutena pohtia, miten rangaistuksen aikana voi itse tukea omaa perhettään. Vankien kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmästä on tutkittu eräissä ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä. Reetta Pitkäsen opinnäytetyön johtopäätöksissä ”Vankien kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmästä” (2016, 19-20) tulee esille, että vangit ovat kokeneet menetelmän pääsosan positiivisena. Pitkäsen opinnäytetyössä ilmenee, että osa vangeista on kokenut Lapset puheeksi -menetelmän hyvin kattavana ja osa on kokenut menetelmän pintapuoliseksi asioiden tarkasteluksi. Kuitenkin eräs keskeinen asia, joka näyttäytyy sekä työntekijöille että vangeille hyvänä asiana, on asioiden läpikäyminen menetelmän avulla positiivisessa ilmapiirissä.

7.3 Kehitysideat Lapset puheeksi -menetelmään liittyen ja menetelmän jatko

Työntekijöiden kehitysideat liittyen Lapset puheeksi -menetelmän muokkaamiseen rikosseuraamusosalalle sopivaksi liittyivät sekä tiedon lisäämiseen esimerkiksi kulutturitaustan vaikutuksesta vanhemmuuteen sekä vähäisemmän vanhemmuuskokemuksen huomioimiseen menetelmän sisällössä. Tällä hetkellä rikosseuraamusosalalla käytössä oleva Lapset puheeksi -menetelmän käsikirja on suunnattu mielenterveysongelmia sairastaville vanhemmille, jotka elävät lastensa kanssa. Vanhempana vankilasta käsin, ihminen ei ole konkreettisesti paljoa lapsen arjessa läsnä ja vanhempi-lapsi-suhde saattaa olla katkonaisempi (Tyni & Muurinen 2016, 5). Tämä asia tulisi huomioida uutta Lapset puheeksi -menetelmän käsikirjaa tehdessä.

Lisätiedon saaminen myös kulttuuritaustan vaikutuksesta vanhemmuuteen ja kulttuurin vaikutuksesta kasvatustapoihin olisi tärkeää tietoa työntekijöille, sillä ulkomaalaisten vankien osuus on jatkuvasti kasvanut ja vuonna 2016 ulkomaalaisia vankeja oli 16 prosenttia kaikista vangeista (Rikosseuraamuslaitos 2016c). Rikosseuraamusosalalla täytyy lisätä osaamista liittyen kulttuuriin kysymyksiin myös lapsi- ja perhetyön osalta.

Lapset puheeksi -menetelmän jatko herätti pohdintaa haastatteluissa. Menetelmän tarpeellisuus tulisi tiedostaa myös johtotasolla, sillä Lapset puheeksi -menetelmän juurtuminen rikosseuraamusosalalle vaatii ylemmän tason tukea sekä kiinnostusta työntekijöiden oman panostuksen lisäksi. Lapset puheeksi -menetelmällä voidaan vaikuttaa melko pienin panostuksin tärkeisiin asioihin, ja menetelmä onkin eräs tapa puuttua ongelmien ylisukupolvisuuden katkaisemiseen (Solantaus 2013, 53). Ulkomaalaisissa tutkimuksissa, joihin Tytti Solantaus on myös viitanut, tulee esille rikollisuuden sekä sosiaalisten ongelmien periytyminen. Ylipäänsä vankien mielenterveyden ongelmat ovat yleisiä, ja Solantaus viittaa vanhemman rikollisuuden vaikuttavan lapsen mielenterveyteen ja siten myös lisäävän lapsen riskiä ajautua rikolliselle polulle, ellei häntä pystytä tukemaan mahdollisimman varhain. (Solantaus 2013, 5-9.) Tämä on asia, jonka pitäisi herättää kaikkien tahojen kiinnostus viedä Lapset puheeksi -työtä eteenpäin rikosseuraamusosalalla ja näin ollen pystyttäisiin jatkossa osaltaan vaikuttamaan ongelmien ylisukupolvisen kehityksen katkaisemiseen.

8 Pohdinta

Tässä osiossa käydään ensiksi läpi ajatuksiani liittyen opinnäytetyöprosessiin. Tämän jälkeen pohditaan luotettavuuden ja eettisyyden toteutumista opinnäytetyössä sekä ammatillista kehittymistä. Lopuksi vielä kehitysideoita sekä mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia.

8.1 Ajatuksia opinnäytetyöprosessista

Kokonaisuudessaan opinnäytetyön tekeminen oli opettavainen prosessi. Vaikka opintojen aikana opetellaan tutkimuksen tekemisen perusteita, niin silti opinnäytetyötä tehdessä vasta ymmärtää, kuinka laajasti täytyy huomioida asioita, jotta tutkimus olisi kokonaisuudessaan hyvä ja luotettava. Opinnäytetyön tekeminen alusta loppuun vei paljon aikaa, varsinkin aineiston litterointi sekä analysointi oli melko työlästä tehdä yksin. Muutenkin koko opinnäytetyön tekeminen yksin on työlästä, kun ei voi jakaa työmäärää toisen kanssa tai pohtia yhdessä asioita liittyen tutkimukseen. Yksin tehdessä kuitenkin saa vastata vain omasta työstä, joten kaikki on itsestä kiinni.

Olen kuitenkin tyytyväinen omaan suoritukseeni, ja mielestäni opinnäytetyö kaikkine vaiheineen vastaa hyvin ammattikorkeakoulun opinnäytetyön laajuutta. Yhteistyö ohjaavan opettajan kanssa sekä työelämäyhteistyöhenkilön kanssa sujui hyvin. Työelämäyhteistyöhenkilö antoi varsinkin alkuvaiheessa paljon olennaista tietoa opinnäytetyöhön liittyen, ja muutenkin koen hänen kanssaan käydyt keskustelut antoisiksi, ja arvostan paljon hänen positiivista suhtautumista opinnäytetyötä kohtaan.

8.2 Pohdintaa luotettavuudesta ja eettisyydestä

Luotettavuutta ja eettisyyttä pohtiessa on tärkeää miettiä sekä vahvuuksia että heikkouksia liittyen opinnäytetyön eri vaiheisiin. Opinnäytetyön tekeminen oli minulle ensimmäinen tutkimus, joten luotettavuuteen sekä eettisyyteen tuli kiinnittää erityisesti huomiota. Paneutuminen tutkimuksen luotettavuuteen sekä eettisyyteen liittyviin asioihin huolellisesti takasi sen, että opinnäytetyö onnistui siltä osin ainakin hyvin. Olen opinnäytetyössä käynyt läpi toteutukseen liittyviä asioita avoimesti ja rehellisesti.

Suurimpana haasteena opinnäytetyön tekemisessä koin haastatteluiden toteuttamisen sekä aineiston analysoinnin. Haastattelutilanteet jännittivät paljon etukäteen, koska en ole aiemmin yksin tehnyt haastatteluja. Kuitenkin jälkikäteen ajateltuna kaikki sujui hyvin. Haastattelut muodostuivat kaikki melko erilaisiksi ja jokaisessa haastattelussa tuli ilmi erilaisia asioita. Analysointivaiheessa tämä tuotti pientä haastetta, ja pohdin sitä, että olisiko minun enemmän pitänyt etukäteen suunnitella lisäkysymyksiä tai suorittaa harjoitushaastattelu ennen virallisia haastatteluja. Haastatteluja tehdessä lähinnä panostin siihen, että kaikista teemoista käydään keskustelua melko vapaamuotoisesti ja annoin paljon tilaa työntekijöille tuoda ajatuksiaan esille. Koen kuitenkin saaneen haastatteluista riittävästi tietoa irti tutkimuksen kannalta olennaisiin tutkimuskysymyksiin, mutta jatkossa ainakin tietää, että tarkempien kysymysten avulla aineiston analysointi voi onnistua helpommin.

Analysoidessa aineistoa pohdin paljon myös sitä, miten eri tavoin työntekijät toivat omia näkemyksiään esille. Ryhmähaastatteluita ajatellen koen, että kaikilla oli mahdollisuus tuoda omia näkemyksiä keskusteluun ja jos lisättävää ei ollut niin tällöin tämä oli merkki siitä, että on samaa mieltä muiden kanssa. Myös jokaista haastatteluun osallistunutta tuli kunnioittaa, eikä pakottaa vastaamaan ellei hänellä ollut lisättävää aiheeseen liittyen. Pohdintaa herätti myös se, että suurin osa haastatteluihin osallistuneista työntekijöistä työskentelee vankilassa ja esimerkiksi haastatteluissa oli vain yksi yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijä, jolloin näkemyks avoseuraamusten puolella tehdyistä Lapset puheeksi -keskusteluista jäi vähäiseksi. Kuitenkin tässä opinnäytetyössä tarkoituksena oli haastatella vain pilottiryhmän työntekijöitä eikä lähteä kasvattamaan haastateltavien määrää muilla työntekijähaastatteluilla. Myös haastateltavien käyttökokemukset menetelmän käytöstä vaihtelivat paljon, joka osaltaan vaikuttaa luottavuuteen. Tärkeintä oli kuitenkin, että jokaisella oli jonkinlaista kokemusta ja näkemystä menetelmään liittyen eikä olennaisinta ollut kuinka paljon menetelmää on käyttänyt.

Eettisyyden kannalta koin tärkeäksi, että haastateltavat eivät olleet minulle ennestään tuttuja. Ainoastaan työelämäyhteistyöhenkilön kanssa olin käynyt ennen haastattelua sähköpostikeskustelua, mutta muuten en tuntenut häntä. Haastatteluissa työntekijät toivat omia näkemyksiään avoimesti esille, mikä ei välttämättä olisi mahdollistunut jos olisin tuntenut heidät hyvin ennestään. Toki joillekin haastateltaville saattaa vieras haastattelija tuottaa jännitystä puhua avoimesti ajatuksistaan.

Aineiston analyysiin meni kaikista eniten aikaa, sillä tutkimukseen osallistui yhteensä yhdeksän työntekijää ja aineiston analysointi yksin toteutettuna oli melko työlästä. Huolellinen perehtyminen aineistoon kuitenkin takasi sen, että lopputulos on hyvä. Aineistoa analysoidessa koin haastavaksi kaiken turhan pois karsimisen, mutta sitten kun karsin kaiken epäolennaisen niin vasta aloin hahmottamaan kokonaisuutta. Haastattelut sisälsivät paljon mielenkiintoisia asioita, jotka eivät kuitenkaan tämän tutkimuksen kannalta olleet merkittäviä. Kun opinnäytetyössä selvitettiin työntekijöiden kokemuksia aiheeseen liittyen, niin tutkimuksen tuloksia ei voida täysin yleistää, mutta ne antavat tietoa työntekijänäkökulmasta aiheeseen liittyen. Työn tulokset myös antavat tärkeää ja uutta tietoa Lapset puheeksi -menetelmän käyttämisestä rikosseuraamusalalla sekä tuo näkyväksi toteutettua pilottia.

8.3 Ammatillinen pohdinta

Opinnäytetyön tekeminen oli haastava projekti, mutta kehitti ammatillista osaamista. Perehtyminen tutkimuksen tekemiseen ja erityisesti laadulliseen tutkimukseen, on antanut hyvän kuvan siitä millaista on tehdä tutkimusta. Laadullista tutkimusta tehdessä on paljon joutunut miettimään eettisyyteen liittyviä asioita, esimerkiksi haastatteluiden luottamuksellisuus. Kuitenkin eettisten asioiden pohtiminen on osa ammatillista kasvua, ja rikosseuraamusalalla eettisyyttä tulee pohtia monissa tilanteissa.

Haastatteluiden toteuttaminen itsenäisesti oli koko opinnäytetyön kannalta opettavaisin vaihe. Ammatillisen kasvun näkökulmasta koin tärkeänä ja hienona mahdollisuutena päästä tapamaan monia rikosseuraamusalalla toimivia työntekijöitä. Haastattelut toivat minulle paljon uutta tietämystä liittyen rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyöhön. Ilman opinnäytetyön tekemistä tietämys aiheesta olisi melko suppea. Koen kyseisen aihealueen osaamisen hyvinkin merkittävänä tulevaisuuden kannalta, sillä lasten ja perheiden huomioiminen rikosseuraamusalalla tehtävässä työssä on kasvanut. Ammatillisen osaamisen kehittämisen kannalta oli mielenkiintoista päästä tutkimaan rikosseuraamusalalla vielä melko uutta Lapset puheeksi -menetelmää. Opinnäytetyön haastavuus liittyi vahvasti siihen, että tutkimuksen kohde on melko tuntematon eikä aiempaa tutkimusta juuri tähän liittyen ole tehty. Ammatillisen osaamisen kehittämisen kannalta koin rohkeana asiana lähteä tutkimaan juuri tätä aihetta ja siten tarjota työelämälle uutta tietoa, ja mahdollisesti osaltaan vaikuttaa siihen, että kyseisen menetelmän tarpeellisuus huomioitaisiin mahdollisimman laajasti.

8.4 Kehitysideat ja jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyön tekemisen kautta on tullut selväksi rikosseuraamusalalla tehtävän lapsi- ja perhetyön olevan äärimmäisen tärkeää, jolloin työskentelyn tueksi sekä jokaisen rikosseuraamusasiakkaan vanhemmuuden huomioimiseksi tarvitaan Lapset puheeksi -menetelmän kaltainen työkalu. Lapset puheeksi -menetelmä on yksi tapa käydä keskustelua perheestä ja lapsista, mutta olisi hienoa, jos jossain vaiheessa vanhemmuuden tukemiseksi niin vankiloissa kuin yhdyskuntaseuraamustoimistoissa olisi muutakin ohjelmatoimintaa liittyen vanhemmuuteen. Tällä hetkellä olennaisinta olisi kuitenkin saada Lapset puheeksi -menetelmä valtakunnallisesti käyttöön Rikosseuraamuslaitoksen yksiköissä. Menetelmän hyvät käyttökokemukset sekä melko pienellä panostuksella saavutettavat hyödyt liittyen mahdollisimman varhaiseen lasten ja perheen tukemiseen ovat asioita, jotka kertovat menetelmän toimivuudesta ja tarpeellisuudesta. Lapset puheeksi -menetelmän pilotoinnin kautta aloitettua työtä ei saisi unohtaa, vaan työ olisi vietävä loppuun asti ja saatava kaikki mahdollinen tuki johtotasoa myöden ja näin varmistettaisiin menetelmän juurtuminen rikosseuraamusalalle.

Lapset puheeksi -menetelmän vasta vähitellen tullessa rikosseuraamusalalle ei voida täysin enustaa sen tulevaisuutta. Myöhemmin olisikin mielenkiintoista tutkia, miten menetelmä on lähtenyt juurtumaan osaksi lapsi- ja perhetyötä. Tutkimuksen tuloksissa ilmi käyneiden työntekijöiden kehitysehdotusten huomioiminen liittyen menetelmän muokkaamiseen ja lisätiedon saamiseen ovat keskeisiä, kun rikosseuraamusalan omaa Lapset puheeksi -käsikirjaa työstetään. Alalle suunnatun käsikirjan valmistumisen jälkeen olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin menetelmään liittyviä kokemuksia niin työntekijän kuin asiakkaan näkökulmasta. Myös tarkempi tutkimus liittyen vain turvallisuuspuolen tai kuntoutuspuolen Lapset puheeksi -menetelmän

käyttämiseen voisi jossain vaiheessa olla perusteltu tehdä, jotta tiedettäisiin miten menetelmä on juurtunut osaksi eri ammattiryhmien työtä.

Kokonaisuudessaan tämä opinnäytetyö tarjoaa uutta tietoa Lapset puheeksi -menetelmän käytöstä rikosseuraamusalalla sekä antaa aiheelle näkyvyyttä. Opinnäytetyön tulokset kertovat Lapset puheeksi -menetelmän tarpeellisuudesta sekä ideoita mitä kehitettävää menetelmässä on ja miten monipuolisesti menetelmää voisi hyödyntää. Aineiston pienuudesta johtuen yleistyksiä ei voida tehdä, mutta työntekijöiden kokemusten esiinnostaminen on silti ensiarvoisen tärkeää Lapset puheeksi -menetelmän juurruttamisessa osaksi rikosseuraamusalan työtä. Toivottavasti tutkimuksia tulee jatkossakin liittyen rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyöhön sekä vanhemmuuden tukemisen merkitykseen liittyen. Aihe on erittäin tärkeä varsinkin, kun ajatellaan ongelmien ylisukupolvista periytymistä ja siihen vaikuttamista.

Lähteet

Painetut lähteet

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tamminen, T., Karlsson, L. & Santalahti, P. 2016. Mielenterveyden edistäminen ja ennaltaehkäisy. Teoksessa Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Duodecim: Helsinki.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset lähteet

Enroos, R. 2016. Vankien perhesuhteet ja vanhemmuus. Haaste 2/2016. Viitattu 24.11.2016. <http://www.haaste.om.fi/text/fi/index/lehtiarkisto/haaste2016/vankienperhesuhteetja-vanhemmuus.html>

Korhonen, E-M. 2013. Sosiaalisten ongelmien ylisukupolvinen siirtyminen. Lastensuojelun avo-
huollon sosiaalityöntekijöiden näkökulma. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma: Yhteiskunta- ja
kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Viitattu 9.4.2017. <https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/84349/gradu06549.pdf?sequence=1>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2016. Ehjä perhe - toiminta. Viitattu 23.11.2016. http://www.krit.fi/fin/palvelut/ehja_perhe_-toiminta/

Kriminaalihuollon tukisäätiö a. Säätiö. Viitattu 5.4.2017. <http://www.krit.fi/fin/saatio/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö b. Rikosseuraamusasiakkaan läheistyön verkosto. Viitattu 9.4.2017. http://www.krit.fi/fin/palvelut/ehja_perhe_-toiminta/rikosseuraamusasiakkaan_laheistyon_verkosto/

Kääriäinen, J. 2015. Päihteet ja rikollisuus. Haaste 1/2015. Viitattu 8.4.2017. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12015/paihteetjarikollisuus.html>

L400/2015. Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Viitattu 6.4.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150400#Lidp1233712>

L417/2007. Lastensuojelulaki. Viitattu 6.4.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 13.5.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp431333968>

L731/1999. Suomen perustuslaki. Viitattu 13.5.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P19>

L767/23.9.2005. Vankeuslaki. Viitattu 6.4.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767#L4P8>

L60/1991. YLEISSOPIMUS lapsen oikeuksista. Viitattu 9.4.2017. http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2#idm966048

Lähdekorpi, M. 2016. ”Suurin rangaistus oli olla erossa perheestään.” Vankilassa olleiden kokemuksia vanhemmuudesta ja sen tukemisesta. Pro gradu - tutkielma: Yhteiskunta ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori. Tampereen yliopisto. Viitattu 24.11.2016. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/99400/GRADU-1466592587.pdf?sequence=1>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2016. Kasvatus ja kasvatustietoisuus. Viitattu 18.11.2016. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/kasvatuksen_tapoja/

Mielenterveysseura a. Toimiva lapsi & perhe - työ. Viitattu 10.11.2016. <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%B6iminta/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-ty%C3%B6>

Mielenterveysseura b. Lapset puheeksi - keskustelu. Viitattu 10.11.2016. <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%B6iminta/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-ty%C3%B6/lapset-puheeksi-keskustelu>

Mielenterveysseura c. Lapset puheeksi - neuvonpito. Viitattu 10.11.2016. <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%B6iminta/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-ty%C3%B6/lapset-puheeksi-neuvonpito>

Mielenterveysseura d. Lapset puheeksi - perheinterventio. Viitattu 10.11.2016. <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%B6iminta/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-ty%C3%B6/lapset-puheeksi-perheinterventio>

Muurinen, T. & Tyni, M-R. 2016. Vanhemmuuden haasteet ja vanhemmuuden tukeminen vankilassa. Viitattu 24.11.2016. <http://www.krimi.fi/NAISVANGIT/Esitykset/Tyni%20ja%20Muurin%20Vanhemmuuden%20haasteet%20ja%20vanhemmuuden%20tukeminen%20vankilassa.pdf>

Mäkelä, E. 2014. Vankien vanhemmuuden tukeminen ja vankien lasten huomioiminen vankisosaalisyössä. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma: Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori. Tampereen yliopisto. Viitattu 17.4.2017. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95257/GRADU-1399274756.pdf?sequence=1>

Pitkänen, R. 2016. Vankien kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmästä. Opinnäytetyö: Hämeen ammattikorkeakoulu. Viitattu 17.4.2017. https://theseus.fi/bitstream/handle/10024/116781/Pitkanen_Reetta.pdf?sequence=1

Repo, P. 2015. Perhetyö yhdyskuntaseuraamuksissa. Viitattu 9.4.2017. http://www.krimi.fi/lapsilahtoisuus/esitykset/Lapsilahtoisuus_rise-alalla_PRepo.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2011. Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020. Viitattu 5.4.2017. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/Risen_strategia_2011-2020.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2012. Hallittu vapauttaminen. Viitattu 17.4.2017. http://www.socca.fi/files/2777/RISE_Hallittu_vapauttaminen_-kasikirja.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2013a. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Viitattu 13.11.2016. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi_ja_perhetyon_periaatteet_.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2013b. Risen uudet lapsi- ja perhetyön linjaukset: Lapsi pääsee kosketamaan vanhempansa vankilatapaamisissa. Viitattu 21.1.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2013/04/museovirastosaavankejaavuk-siolavinlinnanmuurienkorjaukseen.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016a. Toimipaikat. Hämeenlinnan vankila. Viitattu 5.4.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/hameenlinnan-vankila.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016b. Pääjohtaja Esa Vesterbacka: Jokaisessa arkisessakin vuorovaikutustilanteessa on mahdollisuus edistää vankien muutostyötä. Viitattu 17.4.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2016/11/paajoh-tajaesavesterbackajokaisessaarkisessakinvuorovaikutustilantees-saonmahdollisuusedistaavankienmuutostyota.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016c. Vangit. Viitattu 17.4.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot/vangit.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017a. Toimipaikat. Riihimäen vankila. Viitattu 5.4.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/riihimaenvan-kila.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017b. Toimipaikat. Vanajan vankila. Viitattu 5.4.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/vanajanvankilaojoisten-osasto.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017c. Toimipaikat. Yhdyskuntaseuraamustoimistot:Hämeenlinna. Viitattu 5.4.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/yhdyskuntaseuraamustoimistot/hameenlennanyhdyskuntaseuraamustoimisto.html>

Solantaus, T. Lapset puheeksi -kun vanhemmalla on mielenterveyden ongelma. Manuaali ja lokikirja. Viitattu 13.4.2017. http://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/lapset_puheeksi_-keskustelu_-_manuaali_ja_lokikirja_kun_vanhemmalla_on_mielenterveyden_ongelmia.pdf

Solantaus, T. 2013. Lastenpsykiatrian näkökulma. Rangaistus lapsen silmin - seminaari. Viitattu 21.11.2016. <http://www.krimi.fi/RLS-seminaari2013/Solantaus.pdf>

Solantaus, T. 2015. Miten toimia, kun vanhemmalla on vaikeaa? Viitattu 17.4.2017. http://www.satshp.fi/tutkijoille/tutkimus-ja-kehittamistoiminta/paattyneet-hankkeet/poisyryjasta/Documents/Pori_Solantaus_ESITYS_18%203%202015.pdf

Taruvuori, K. 2013. Rangaistus ja lapsen huomiointi käytännössä. Viitattu 24.11.2016. <http://www.krimi.fi/RLS-seminaari2013/Taruvuori.pdf>

Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Perhetyö. Viitattu 6.4.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>

Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. 2016a. Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. Viitattu 9.4.2017. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/huono-osaisuuden-ylisukupolvisuus

Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos. 2016b. Vanhemman vankeusrangaistus. Viitattu 17.4.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus#Yhteistyö>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 15.5.2017. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällinen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Viitattu 15.5.2017. <http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf>

Julkaisemattomat lähteet

Söderblom, B. 2015. Lapset puheeksi - keskustelu. [koulutus]. 27.3.2015. Vantaa.

Tyni, M-R. 2016. Sähköpostikeskustelu. Lapset puheeksi - menetelmän pilotointi rikosseuramusalalla. S-posti liisa.virtanen@student.laurea.fi

Taulukot

Taulukko 1: Esimerkkitaulukko: alkuperäisilmauksista pelkistetyiksi ilmauksiksi	67
Taulukko 2: Esimerkkitaulukko: pelkistetyistä ilmauksista alaluokiksi	71
Taulukko 3: Alaluokista yläluokiksi	74

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelun runko	61
Liite 2: Saatekirje haastateltaville	62
Liite 3: Suostumuslomake	63
Liite 4: Sisällönanalyysitaulukot.....	64

Liite 1: Teemahaastattelun runko

Rikosseuraamusasiakkaan vanhemmuuden tukeminen työntekijän näkökulmasta

- Millaista on vanhemmuuteen liittyvä työ rikosseuraamusalalla?
- Mitä rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyö pitää sisällään?
- Millaista on työntekijän näkökulmasta työskennellä vanhemmuuteen liittyvien asioiden parissa rikosseuraamusasiakkaan kanssa?
- Mikä on vanhemmuuden tukemisessa tärkeintä rikosseuraamustyössä? Miksi?
- Kehittämiskohteita vanhemmuuden tukemisessa niin yhdyskuntaseuraamustyössä kuin vankilassa.

Lapset puheeksi - menetelmä osana lapsi- ja perhetyötä rikosseuraamusalalla

- Kuinka paljon teillä on kokemusta menetelmän käytöstä asiakkaiden/vankien kanssa?
- Missä tilanteissa olette käyttäneet Lapset puheeksi - menetelmää?

Työntekijöiden kokemuksia Lapset puheeksi - menetelmästä

- Millaisia kokemuksia teillä on menetelmän käytöstä?
- Mitä hyötyä menetelmän käytöstä on ollut osana työskentelyä? Entä menetelmän haasteet?
- Menetelmä turvallisuus- ja kuntoutuspuolen näkökulmasta?
- Miltä työntekijälle näyttäytyy asiakkaan/vangin suhtautuminen menetelmän käyttöön?
- Miten Lapset puheeksi - menetelmän käyttö on näkynyt omassa työssänne? Onko menetelmä helpottanut työskentelyä?

Kehittämisehdotuksia Lapset puheeksi - menetelmään liittyen

- Mitä kehitettävää menetelmässä on, jotta se olisi mahdollisimman toimiva juuri rikosseuraamusalalla tehtävään työhön?
- Millä tavoin menetelmän käyttöä voisi juurruttaa rikosseuraamusalalle?

Liite 2: Saatekirje haastateltaville

Hei,

Olen 3.vuoden rikosseuraamusalan sosionomiopiskelija Laurea-ammattikorkeakoulusta. Opin-
näytetyöni alustava nimi on "Lapset puheeksi -menetelmän pilotointi rikosseuraamusalalla -
työntekijöiden kokemuksia ja kehittämisehdotuksia".

Tarkoituksena on haastatella Lapset puheeksi -menetelmän pilotointiin osallistuneita työnteki-
jöitä. Olen saanut pilottiin osallistuneiden työntekijöiden nimet työelämän yhteistyöhenki-
löltä. Haastattelut tulen toteuttamaan kahden ryhmähaastattelun- sekä yhden yksilöhaastatte-
lun muodossa.

Tarkoituksena on muodostaa kaksi ryhmää: 1. Riihimäen vankilan pilottiin osallistuneet työnteki-
jät. 2. Hämeenlinnan- ja Vanajan vankilan sekä Hämeen yhdyskuntaseuraamustoimiston Hä-
meenlinnan toimipaikan pilottiin osallistuneet työntekijät. Sekä yksilöhaastatteluna Kriminaa-
lihuollon tukisäätiön työntekijän haastattelu.

Teemahaastattelun runko muodostuu seuraavista teemoista: Rikosseuraamusasiakkaan van-
hemmuuden tukeminen työntekijän näkökulmasta, Lapset puheeksi - menetelmä osana lapsi-
ja perhetyötä rikosseuraamusalalla, Työntekijöiden kokemuksia Lapset puheeksi - menetel-
mästä ja Kehittämisehdotuksia Lapset puheeksi - menetelmään liittyen.

Haastattelut tulen nauhoittamaan ja tarkoitus olisi toteuttaa haastattelut alkuvuoden aikana.

Haastatteluun osallistuminen ei ole pakollista, kuitenkin jotta opinnäytetyö olisi laadukas ja
tarjoaisi monipuolisesti tietoa tutkittavasta aiheesta, niin toivon mahdollisimman monen suos-
tuvan haastatteluun.

Liisa Virtanen

Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurila

Sosionomikoulutus, rikosseuraamusala

Liite 3: Suostumuslomake

Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

- Opinnäytetyö (15op) kuuluu osaksi Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan sosionomiopintoja.
- Yksiköiden johtajille on lähetetty sähköposti, jossa kerrottu opinnäytetyöstä sekä pyydetty lupa työntekijöiden haastattelemiseen.
- Ennen haastattelua työntekijöille on lähetetty sähköposti, jossa on kerrottu haastattelun pääteemat, joiden mukaan haastattelu tulee etenemään.
- Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistumisen voi perua missä tutkimuksen vaiheessa tahansa.
- Haastattelu tullaan nauhoittamaan ja nauhoitteet hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua.
- Vastaustiedot ovat luottamuksellisia ja haastateltavien nimiä ei mainita opinnäytetyön kirjallisessa raportissa.

Päivämäärä ja paikka

Päivämäärä ja paikka

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Haastattelijan allekirjoitus ja
nimenselvennys

Liite 4: Sisällönanalyysitaulukot

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
"Toisaalta se lapsen mielessä pitäminen, lapsen edun mukaisesti on ehkä se tärkein." (1)	Lapsen edun mukaisesti toimiminen
"Yhteistyö lastensuojelun kanssa ja semmoiset perheet tai semmonen vanhemmuus jossa lastensuojelu on jonkinlaisena kumppanina tai takapiruna." (6)	Lastensuojelun mukanaolo
"Oon huolissaan edelleenkin niistä jatku- moista että kaikki se hyvä mitä ollaan mah- dollisesti saatu aikaseks niin se jatkuu jon- kun aikaa ja sitte tuleekin romahdus ja pet- tymys erityisesti sille lapselle..." (2)	Perhesuhteiden ylläpidon vaikeus vankeu- desta vapauteen
"...me tarvittais ihan vanhemmuutta tukevaa ohjelmatoimintaa yksiköihin ihan yhdyskun- taseuraamuspuolelle kuin vankilaankin." (9)	Vanhemmuutta tukeva ohjelmatoiminta niin vankila- kuin yhdyskuntaseuraamuspuolelle
"Ihan merkittävä määrä aitoa puhetta siellä on arjessa vartijoiden kesken ja työmaalla ja että työmestarien kesken..." (6)	Arjessa tapahtuvien vuorovaikutustilantei- den merkitys
"Mut sit taas toisaalta niinku se ristiriita te- kojen ja ajatusten välillä. Et mä haluan olla hyvä vanhempi mut toisaalta mä teen sellai- sia tekoja jotka aiheuttaa sellaisen ristirii- dan siihen etten mä voi olla hyvä van- hempi." (1)	Hyvä vanhemmuus -käsitteksen pohdintaa
"Se on jotenkin istunu kauheen kivasti avo- laitukseen ja jos sen työpaljouden niinku osaa tavallaan aikatauluttaa niin se on hel- potusta tuova ja ehkä nimenomaan siinä pit- kässä juoksussa prosessinomaisesti tuo hel- potusta perhetilanteen selvittämiseen et millasta vanhemmuutta siellä on ja mitkä on ne tukimuodot millä sitä tuettais." (1)	Helpotusta perhetilanteen selvittämiseen
"Tää on menetelmä mun mielestä siitä nä- kökulmasta et meidän pitäis selvittää sitä lapsen hoidon ja tuen tarvetta niin siinä yh-	Menetelmä lapsen hoidon ja tuen tarpeen selvittämiseen

teydessä kun ajatellaan esimerkiksi tutkinta-vankiloita tai jos siviilistä suoraan tulee meille joku niin sen menetelmän käyttäminen antaa pohjaa siihen...” (5)	
”Vaikka se lapsi ei oo meillä asiakkaana niin se lapsen etu on se määrittävä tekijä et me ei lähettäis tekemään wannabe-isien kanssa kasaamaan sitä vanhemmuutta näissä järjestelmissä. Se voi olla sitten kun se perhe yhdistyy niin sit voidaan ottaa ne wannabe-isät mukaan sinne mutta jotenkin mä aina pidän tärkeänä että pitäis säilyttää kirkkaana mielessä se lapsen etu.” (1)	Lapsen edun huomioiminen keskiössä
”...soveltuis niissäkin tilanteissa joissa sinne tulee kauheesti sitä en tiedä -osiota että se ei ois vanhemmallekaan semmonen kokemus niinkun mikä tää juttu nyt oli että mä en osannut oikeen mitään sanoa että jotenkin se soveltuis myös niille vanhemmille joilla se on sitten vähäisempi se yhteys mut että se kuitenkin käytäis heidän kanssa läpi ja pystyis sitä kautta motivoimaan vaikka sitä vähäisempääkin kontaktinpitoa sinne lapseen päin...” (9)	Vanhemmuuteen motivoiminen LP-menetelmän avulla
”Oikea-aikaisuutta tulisi pohtia koko vankeusajan kannalta.” (8)	Pohdintaa LP-menetelmän käyttöajankohdasta
”Sehän haaste siinä on kun meiän näkökulmasta...et mites se isä tukee sitä lasta sitten näissä haavoittuvuuksissa ja tai vahvuuksissakin että ne pysyy vahvuuksina niin sitten tavallaan se että kun se meiän keino niin näissä tilanteissa on sitten ne puhelinsoitot ja tapaamiset.” (5)	Vanhemman haasteet tukea lasta suljetusta vankilasta käsin
”Vielä erikoisemmaksi asian tekee se, ettei tarkoituksena ole olla ”yläpuolella” vaan pyrkiä vertaistasolla luomaan vangille pohdintaa vanhemmuuden asioiden ympärille. Tämä luo mielestäni aiempaa syvemmän	Menetelmän käyttäminen madaltaa työntekijän ja vangin välistä suhdetta

vuorovaikutuksen vangin ja virkamiehen välille.” (8)	
”Valvontapuolella se työaika varmaan on se isoin kysymys että miten saa rauhoitettua sellaisen hetken että pystyy kun ei oo sitä kyse että mä puol tuntia saan tästä vaan että kun siin täytyy varautua et siihen voi mennä kun ei tiedä sitä aikaa mitä siihen menee.” (5)	Valvonnan ajankäytön haasteet/rakenteet menetelmän käyttämiselle
”Ongelmallista se että tää Lapset puheeksi on tehty mun mielestä tällästä ehjää perhettä varten missä isä ja äiti ja lapset asuu yhdessä ja isä tai äiti ehkä käyttäytyy oudosti ja välillä on poissa kotoa hoidossa niin tää vankilatilanne on kuitenkin niin poikkeava siitä.” (6)	Vankilatilanteen huomioonottaminen LP-menetelmää kehitettäessä
”...rikosseuraamusesimiehetkin ja vartijatkin jotka on koulutettu niin sitten puhumaan ja käyttämään puheenvuoroa niistä heidän kokemuksista että millä tavalla tää on palvellu sit siinä asiakaskohtaamisessa mitä heil on ollu ja onks se ollu haastavaa vai onks se ollu vaikeeta et mitkä sen edut ja haitat ja hyödyt on ollu että jotenkin heidänkin sitä kokemusta käytettäis siinä hyväksi ja ettei tää vaan jäis pelkäks kuntouttavan sektorin työvälineeks koska mun mielest se on ihan työvälineen haaskausta siinä tilanteessa.” (9)	Eri ammattiryhmien kokemusten hyödyntäminen koulutuksissa
”...et kukainenkin vanki vanhempi tän menetelmän tavoittais missä sitten tuomioo suorittais ja sit ehkä jollain tavalla arviointikokouksissa jo puhuttais siitä et rekisteröitäis jotenkin et mitä suojaavia tekijöitä missäkin perheissä lapsilla on ja mitkä tulis siin rangaistusajan suunnitelmassa kuljettaa läpi koko meidän järjestelmän.” (1)	Vanhemmuuden parissa työskentely läpi koko rangaistuksen
”Keha ja Rise ottais tän tavallaan kantaakseen eli pilotti lähti tavallaan vähän varkein	Menetelmän tarpeellisuuden tiedostaminen ylemmillä tasoilla

<p>liikkeelle ja koska siellä on henkilövaihdoksia sattunu ja tapahtunu ja osa lähteny pois niin tuntuu ettei Risessä tiedosteta tñn menetelmñn tarpeellisuutta niinku ohjelma-työssä yleensñkin et mñ aattelen et siel kuljetaan niin eri svññreissñ mitñ tññ ruohonjuuritaso tekee et jotenkin mñ olisin toivonut ettñ pilottikin ois lähteny liikkeelle vñhñn eri tavalla et siel ois se ylätaso jotenkin ostanu tñn menetelmñn ensin ja sit lähetty miettimññ.” (1)</p>	
---	--

Taulukko 1: Esimerkkitaulukko: alkuperñsilmauksista pelkistetyiksi ilmauksiksi

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka
<p>Lapsen tarpeiden huomioiminen vanhemmuuden tukemisessa</p> <p>Vanhemmuuden tukemista jokainen lapsi huomioiden</p> <p>Lapsen huomioiminen vanhemman yhdyskuntapalvelun suorittamisessa</p> <p>Lapsen tuen tarpeen selvittñmisen merkitys mahdollisimman varhaisessa vaiheessa</p> <p>Lapsen edun mukaisesti toimiminen</p> <p>Lapsen edun korostaminen</p> <p>Lapsen mielipiteen sekñ perhetilanteen selvittñminen koevapauden valmistelussa</p> <p>Tarjottava tukea myñs lapselle, mutta kuka?</p> <p>Vanhemmuuden tukemisen kautta lapsi hyötyy</p>	Lapsen edun huomioiminen
<p>Yhteistyñn tñrkeys tahojen kanssa, jotka huolehtivat lapsesta</p> <p>Lastensuojelun mukanaolo</p>	Yhteistyñn merkitys
<p>Perhesuhteiden ylläpidon vaikeus vankeudesta vapauteen</p> <p>Vanhemman käytöksen muuttuminen valvotuista tapaamisista valvomattomiin</p> <p>Jatkumoiden tñrkeys</p>	Jatkumot

<p>Yhtenäisten käytäntöjen luominen ja kehittäminen</p> <p>Vanhemmuutta tukeva ohjelmatoiminta niin vankila- kuin yhdyskuntaseuraamuspuolelle</p> <p>Vanhemmuutta tukevien ohjelmien tärkeys ja kehittäminen</p> <p>Vanhemmuutta tukevien mallien leviäminen</p>	<p>Vanhemmuutta tukeva ohjelmatoiminta</p>
<p>Perheen huomioiminen rangaistusajan suunnitelmaa tehtäessä</p> <p>Perheen esiin nostamista ja keskustelua kaikessa yhdyskuntaseuraamustyössä</p> <p>Arjessa tapahtuvien vuorovaikutustilanteiden merkitys</p> <p>Lapsista ja perheistä puhuminen osaksi lähiötä</p> <p>Lähityöhankkeen merkitys toimintatapojen muutoksessa</p>	<p>Perheestä keskusteleminen</p>
<p>Asenteisiin vaikuttaminen</p> <p>Vanhemmuuden vahvistaminen ja tiedostaminen</p> <p>Vanhemman ymmärryksen lisääminen vanhemmuuteen liittyen</p> <p>Tiedon antaminen vanhemmuuteen liittyen</p> <p>Vanhemmuuden pohdintaa osana muuta kuntoutusta</p> <p>Ristiriidan herättäminen vanhemmuuden ja haitallisen toiminnan välillä</p> <p>Hyvä vanhemmuus - käsityksen pohdintaa</p> <p>Vanhemmuus muutoksen motivaationa</p>	<p>Vanhemmuusidentiteetin vahvistaminen</p>
<p>Helpotusta perhetilanteen selvittämiseen</p> <p>Struktuurin tuoma helppous</p> <p>LP-keskustelun helppo lähestymistapa</p> <p>LP-menetelmä työskentelyn tukena</p> <p>Keskustelun aloittamisen helpottaminen</p> <p>Menetelmä auttaa kohdentamaan työskentelyn oikeisiin asioihin</p> <p>LP-menetelmä systemaattinen tapa keskustella vanhemmuudesta</p>	<p>Työskentelylle raamit</p>

<p>Menetelmä lapsen hoidon- ja tuen tarpeen selvittämiseen</p> <p>Pohjatiedon saaminen myöhempää työskentelyä ajatellen</p> <p>Perhetilanteen selvittäminen LP-menetelmän avulla</p>	<p>Lapsen hoidon ja tuen tarpeen selvittäminen</p>
<p>Lapsesta puhuminen tärkeää muiden keskustelujen rinnalla</p> <p>Lapsen edun huomioiminen keskiössä</p> <p>Vanhemmuuden huomioiminen kunkin lapsen kohdalla erikseen</p> <p>Työntekijöiden tietämyksen lisääminen perheen lapsista</p>	<p>Lapsen tukeminen keskiössä</p>
<p>Vanhemmuuden identiteetin vahvistaminen LP-menetelmän avulla</p> <p>Rikolliseen identiteettiin vaikuttaminen LP-menetelmällä</p> <p>Vanhemmuuteen motivoiminen LP-menetelmän avulla</p>	<p>Vanhemmuusidentiteetin vahvistaminen</p>
<p>Pohdintaa LP-keskustelun käyttöajankohdasta</p> <p>Mahdollisuus käyttää useampaan kertaan menetelmää</p> <p>Tuomion alussa LP-keskustelu antaa perustietoa tilanteesta</p> <p>Myöhemmin voidaan tarkastella mihin suuntaan vanhemmuus on lähtenyt kehittymään</p> <p>Menetelmän hyödyntäminen erityisesti tuomion alkuvaiheissa</p>	<p>LP-menetelmän käyttöajankohta</p>
<p>Vanhemman haasteet tukea lasta suljetusta vankilasta käsin</p> <p>Pohdintaa miten vanhempi voi lasta tukea rangaistuksen eri vaiheissa</p> <p>Ajatuksen herättäminen lapsen merkityksestä vanhemman elämässä ja pohdintaa lapsen tukemisesta</p> <p>Mahdollisuus yhdessä työntekijän kanssa pohtia miten perhettä voisi tukea</p>	<p>Vanhemman mahdollisuudet tukea lasta tuomion eri vaiheissa</p>

Keinoja lapsen tukemiseen käydään läpi LP-työskentelyssä	
Menetelmän helppous ja positiivisuus Mahdollistaa syvällisiäkin keskusteluja Helppo menetelmä eri ammattiryhmille Työskentelyä helpottava menetelmä Napakka ja hyvä menetelmä Ongelmakeskeisyydestä poispääseminen LP-menetelmän hyötynä lapsen elämäntilanteen kartoittaminen Käytännön tarpeeseen vastaaminen Menetelmä lapsista puhumiseen myös esimiehille Menetelmän käyttäminen madaltaa työntekijän ja vangin välistä suhdetta	Helppo menetelmä kaikille ammattiryhmille
Kokemuksia keskusteluista Resurssien puute interventioiden järjestämisessä Valvonnan ajankäytön haasteet/rakenteet menetelmän käyttämiselle	Rakenteet haasteena menetelmän läpikäymiselle
Käsitteiden muuttaminen Päihdeosio? Rikollisuudesta? Kulttuuritaustan vaikutus vanhemmuudelle Vankilaan kohdennetun käsikirjan tuoma tuki työskentelylle Käsikirjassa huomioitava vähäisempikin vanhemmuus Lisätieto lapsen kasvun haasteista tarpeen Vankilatilanteen huomioon ottaminen LP-menetelmää kehitettäessä	Käsikirjan sisällön muokkaaminen rikosseuraamusalan tarpeisiin vastaavaksi
Nopea koulutus LP-menetelmän kouluttaminen valtakunnallisesti Osaamisen varmistaminen jatkossa Valtakunnalliset koulutuspäivät lapsi- ja perhetyöhön liittyen Eri ammattiryhmien kokemusten hyödyntäminen koulutuksissa	Kaikille ammattiryhmille mahdollisuus koulutukseen osallistumiseen valtakunnallisesti

<p>Menetelmän käyttöönotto jo rangaistuksen alkuvaiheessa</p> <p>Menetelmän tavoitettavuuden varmistaminen kaikille vangeille</p> <p>Vanhemmuuden parissa työskentely läpi koko rangaistuksen</p>	<p>Menetelmä osaksi rangaistusajansuunnitelman mukaista työskentelyä</p>
<p>LP-menetelmän huomioiminen mahdollisimman laajasti tärkeää</p> <p>Johdon tuen puuttuminen menetelmän pilotoinnissa</p> <p>Työntekijöiden harteille jäävä vastuu</p> <p>Menetelmän tarpeellisuuden tiedostaminen ylemmillä tasoilla</p>	<p>Menetelmän tarpeellisuuden tiedostaminen kaikilla tasoilla</p>

Taulukko 2: Esimerkkitaulukko: pelkistetyistä ilmauksista alaluokiksi

Alaluokat	Yläluokat
<p>Lapsen edun huomioiminen</p> <p>Yhteistyön merkitys</p> <p>Aidon vanhemmuuden tunnistaminen</p> <p>Jatkumot</p>	<p>Työntekijöiden kokemukset lapsi- ja perhetyöstä</p>
<p>Tilanteisiin puuttuminen ja työntekijöiden vastuunjako</p> <p>Moninaiset perhetilanteet ja niiden huomioiminen Perhe-elämä ja rikollinen elämä yhdessä?</p> <p>Töiden suunnitteleminen resurssien mukaan</p> <p>Perhetilanteen kunnioittaminen sellaisenaan kuin se on</p> <p>Naisvankien ja miesvankien eroavaisuudet</p>	<p>Lapsi- ja perhetyön haasteet</p>
<p>Lähityö ja perheestä keskusteleminen</p> <p>Lapsi- ja perhetyöhön panostamisen lisääminen</p> <p>Vanhemmuutta tukeva ohjelmatoiminta</p> <p>Perhetyö luonnollisena osana työtä</p> <p>Vanhemmuuden arvostamisen tärkeys työssä</p> <p>Perhetyön moninaiset mahdollisuudet</p> <p>Turvallisuus- ja kuntoutuspuolen mahdollisuudet perhetyössä</p>	<p>Lapsi- ja perhetyön kehittämisen mahdollisuudet</p>

<p>Perheestä keskusteleminen</p> <p>Arjessa tapahtuvien vuorovaikutustilanteiden merkitys</p> <p>Vanhemmuuden huomioiminen muiden asioiden rinnalla</p> <p>Vanhemmuusidentiteetin vahvistaminen</p> <p>Tiedon antaminen</p> <p>Pohdintaa, millainen vanhempi minä olen?</p> <p>Ristiriidan pohdintaa vanhemmuuden ja haitallisten tekojen välillä</p>	<p>Vanhemmuuden tukeminen</p>
<p>Työskentelyä tukeva menetelmä</p> <p>Osana avolaitoksen arkea</p> <p>Luonteva jatkumo lapsista ja perheestä puhumiselle</p> <p>Työskentelylle raamit</p> <p>LP-menetelmällä pääsee suoraan asiaan</p> <p>LP-menetelmän soveltuminen monissa tilanteissa</p> <p>Perustiedon kartoittaminen perhetilanteesta</p> <p>Vanhemman tietoisuus lapsen tilanteesta</p> <p>Lapsen hoidon ja tuen tarpeen selvittäminen</p> <p>Perhetilanteen huomioiminen kokonaisuudessaan</p> <p>Lapsen tukeminen keskiössä</p> <p>Vanhemmuusidentiteetin vahvistaminen</p> <p>Suojaavien tekijöiden merkitys ennaltaehkäisyssä</p> <p>Ongelmien ylisukupolvisuuteen vaikuttaminen</p>	<p>Lapset puheeksi - menetelmän hyödyt</p>
<p>LP-menetelmän käyttöajankohta</p> <p>Menetelmän käyttäminen sattumanvaraista</p> <p>Vanhemman mahdollisuudet tukea lasta tuomion eri vaiheissa</p> <p>LP-menetelmän haaste suljetussa vankilassa</p> <p>Vähäinen arkivanhemmuuden kokemus</p> <p>LP-työn jääminen keskusteluihin</p>	<p>Lapset puheeksi - menetelmän haasteet</p>
<p>Helppo menetelmä kaikille ammattiryhmille</p> <p>Vuorovaikutus osana turvallisuutta</p> <p>LP-menetelmä apuna luottamuksellisen asiakassuhteen luomisessa</p>	<p>Lapset puheeksi - menetelmä eri ammattiryhmien käytössä</p>

<p>Haasteena turvallisuuspuolen ajankäytölliset mahdollisuudet</p> <p>Rakenteet haasteena menetelmän läpikäymiselle</p> <p>Menetelmän joidenkin osien/aiheiden hyödyntäminen</p> <p>Oma harkinta LP-menetelmän käyttämisessä</p>	
<p>Asiakkaan mielipide menetelmän käytössä</p> <p>Positiivista siirtyä vängin identiteetistä vanhemman identiteettiin</p> <p>Hyvässä ilmapiirissä käydyt keskustelut haastavista aiheista</p> <p>Mahdollisuus pohtia yhdessä työntekijän kanssa, miten perhettä voitaisiin tukea</p> <p>Lapselle kertomisen tärkeyden tiedostaminen</p> <p>Asiakkaiden/vankien palautteet menetelmän toimivuudesta</p> <p>Perheestä ja lapsista puhuminen tärkeää rangaistuksen aikana</p>	<p>Asiakkaan suhtautuminen Lapset puheeksi - menetelmän käyttöön</p>
<p>Käsitteiden muokkaaminen</p> <p>Käsikirjan sisällön muokkaaminen rikosseuraamusalan tarpeisiin vastaavaksi</p> <p>Vähäisen vanhemmuuden huomioiminen</p> <p>Haastavien perhetilanteiden huomioiminen</p> <p>Lisätieto lapsen kasvun haasteista</p> <p>Kulttuuritaustan merkitys vanhemmuudelle</p> <p>Päihteet ja rikollisuus huomioitava menetelmässä? -> toisaalta menetelmän vahvuutena keskittyminen vanhemmuuteen ja lapsiin</p> <p>Seurantamallin kehittäminen kohti suunnitelmallisempaa työskentelyä vanhemmuusteeman parissa</p>	<p>Kehittämisideat Lapset puheeksi - menetelmään liittyen</p>
<p>Menetelmän juurtuminen vie aikaa</p> <p>Säännöllinen menetelmän käyttäminen</p> <p>Koulutukset</p> <p>Vastuu koulutusten järjestämisestä</p> <p>Kaikille ammattiryhmille mahdollisuus koulutukseen osallistumiseen valtakunnallisesti</p>	<p>Lapset puheeksi - menetelmän juurruttaminen rikosseuraamusalalle</p>

<p>Menetelmä osaksi rangaistusajansuunnitelman mukaista työskentelyä</p> <p>Menetelmän tarpeellisuuden tiedostaminen kaikilla tasoilla</p> <p>Työntekijöiden huoli menetelmän jatkosta</p> <p>Rakenteet eivät tue menetelmän juurtumista</p> <p>Pilotin näkyväksi tekeminen</p>	
---	--

Taulukko 3: Alaluokista yläluokiksi